

dominum suum interfecerit, vel vulneraverit, ipsum dominum suamve dominam obsederit, vel eum cucurbitaverit, vel contra ea quæ in fidelitate nominantur fecerit, vel his supradictis consilium dederit, parium laudatione beneficium amittat. Si vero de supradictis se defendere voluerit, testibus a parte domini deficientibus, cum tribus paribus se expurgat; si autem pares habere non potuerit, cum duodecim propinquioribus parentibus se defendat (4). Si quis autem suorum parium, idoneus tamen, exinde se veritatem scire dixerit, et per pugnam eum fatigare voluerit, ut per pugnam se defendat edicimus. Si quis autem fuit qui domino non servierit, parium laudatione beneficium amittat (5). Sed si hoc defendere voluerit, duos vel unum saltem parem ostendat, et cum his se servisse juret, et si pares paremve habere nequiverit, cum tribus vel duobus propinquioribus parentibus se intra annum servire juret (6). Si autem concorditer cum domino suo se habuerit dominum sæpe videndo, tunc edicimus, ut probet per testes servitium fecisse, et per se non stetisse. Si autem aliqua inter dominum et vasallum discordia fuerit, vel si domi-

nia in longinquum habuerint, vasallus domino se repræsentando servitium promittat, et si necesse fuerit, hoc probet jurejurando, saltem ad finem controversiæ vasallo a paribus dato. Si quidem intra annum servierit, quod levissimum fuerit, et dominus aliud servitium imposuerit quod vasallus neglexerit, unde damnum domino illatum fuerit, usque ad fruges feudatarius parium existimatione damnum resarciat. De aliis vero culpis unde beneficium non amittitur, parium laudatione defendat se, ut supra, vel emendet.

Alia constitutio Heinrici de vasallo qui unum ex dominis refutavit.

Imperator Henricus. Si contigerit, feudum incuria aut fidelis neglectu consortibus applicari, nullum ex eo levamen detrusus excipiat, ne senioris sui contemptus illusus fiat, ob quem feudum jure dimiserat. Sane qui aliter fecerint quam quod mens saluberrimæ nostræ constitutionis exposcit, beneficio se carituros esse cognoscant; ita ut eis amplius sperare non liceat; seniori danda licentia, tam ab ipsis eorumque posteris quam ceteris detentatoribus prædictum beneficium vendicandi.

VARIÆ LECTIONES.

³² eam *Ard. Alv.* ³³ deest *Alv.* ³⁴ dicimus *Ard. Alv.* ³⁵ fecerit quod *Alv.* ³⁶ h. non amittat *Alv.* ³⁷ ita *Ard. Alv.* noluerit *Sp.* ³⁸ ita *Ard. Alv.* serviisse *Sp.* ³⁹ domino *Alv.* ⁴⁰ ita correxi. dicimus *Ard. Alv. Sp.* ⁴¹ habuerit *Alv.* ⁴² ut *Ard. Alv.* ⁴³ probare *Ard. Alv.* ⁴⁴ scilicet *Alv.* ⁴⁵ estimatione *Alv.* ⁴⁶ emendat *Ard. Alv.* ⁴⁷ n. f. *Sp.* ⁴⁸ nullus *Ard. Alv.* ⁴⁹ deest *Alv.*

NOTÆ.

ratione vocis *senior*, quæ inde ab antiquis temporibus usque ad Chuonradum II obtinet, et ultima vice anno 1156 in constitutione Lotharii III occurrit, Eichornio accedimus vocem *feudum* sæculo XI insolitam, quæque ut hic cum *beneficium* alternans primo in constitutionibus Lotharii III occurrit, fortasse Jacobo de Ardizone deberi, opinati.

- 4) Usu vero curiali solus defendat. *Feud*
 (5) Curiali tamen usu id redimere potest pro medietate quantum voluerit. *Feud.*
 (6) Usu tamen curiali solus jurare conceditur. Qualiter autem juret, an solus an cum aliis, nihil interest, dum tamen servitia nominet. *Feud.*

HENRICI III IMP. DIPLOMATA.

I.

Privilegium pro monasterio Corbeiensi et parthenone Herifordenst.

(Anno 1039.)

[ERHARD, *cod. diplom. Westph.*, p. 102.]

C. In nomine sanctæ et individue Trinitatis. HENRICUS, divina favente clementia, rex.

Si petitiones servorum Dei justas et rationabiles ad effectum perduxerimus, et ad hanc vitam feliciter transigendam, et ad perpetuam facilius promerendam procul dubio nobis pro futurum speramus. Quapropter notum esse volumus, quoniam venerabilis abbas Truchtmarus adiit excellentiam nostram suppliciter orans, ut nostra munificentia prospiceremus monasterii sibi commissis, quorum unum est nova Corbeia nuncupatum, ubi et ille regulari constitutione abbas existit, et alterum est sanctimonialium He-

C riorum dictum, et propriæ abbatissæ cujus nomen Gotesdiu, subjectum, sed juxta consuetudinem qua ancillarum Dei congregationibus procurari solent præpositi, ex ecclesiastico ordine, jam dicto abbati commendavimus, ut tam in disciplina abbatissam loci juvet, quam in cunctis negotiis quæ famulæ Christi (pro sexu et) professione sua exsequi non possent, ipsarum provisor et patronus existeret. Is ergo petiit celsitudinem nostram (recordari) quod pie memoriæ antecessor noster Ludovicus imperator antea hæc monasteria construi jussit ad normam videlicet præcipuorum in Gallia monasteriorum, novam scilicet Corbeiam ad similitudinem antiquæ Corbeie, Herifordense vero cœnobium ad exemplum monasterii sanctimonialium in Suessionense civitate constructi, et ut in elemosynam suam ac totius generis sui institutionum earundem perfectio com-

p. eretur, ecclesiam juris sui quæ vocatur Meppia, A cum decimis et possessionibus aliisque ad eam pertinentibus, et ecclesiam Eresbure, quam Carolus primo construens in Saxonia decimis dotavit circumquaque habitantium per duas Saxonicas ristas, præfatus Ludovicus ad novam tradidit Corbeiam. Ad Herifordensis autem monasterii adjumentum dedit in episcopatu Asnabruggensis Ecclesiam Buginithi cum subjectis sibi ecclesiis, in parochia vero Mimi-gernafordensi Ecclesiam Reni cum his quæ ad eam pertinent ecclesiis, ita sane, ut decimarum aliorumque reddituum proventus omnes præfatis cederent monasteriis, et ab his vicissim procurarentur subjectæ plebes in baptismo, in eucharistia, in sepultura, in confessione peccatorum audienda, et presbyteri qui principales ex his Ecclesiis tenerent, archipresbyterorum officio fungerentur, ad omnia facienda quæ solent fieri ab archipresbyteris episcoporum. Cum autem ipsi episcopi circationes suas ibi agere deberent, ad eorum mansionaticam daretur quod in capitularibus antecessorum nostrorum præscriptum habetur. Ille igitur rata esse volens cætera omnia, tantum expensas ad ministerium episcopi propter ægritudinem et senectutem ejus qui tunc fuit Gauzberti augere debuit, quod juxta petitionem primi ejusdem loci abbatis Warini ita moderari placuit, ut descripto quantum satis sit ad servitium episcopi hoc nullo modo subtrahatur, et episcopus vicissim ampliora non quærat, nec cum pluribus veniat quam ut eis sufficere possint. In quibus satis esse consensit præfatus episcopus coram antecessore nostro Ludovico et archiepiscopo Rabano, cæterisque cum eo in synodo agentibus, id est ut dentur ad singulas ecclesias porci iv valentes singuli denarios xii, aut viii arietes tantumdem valentes, porcelli iv, aucæ iv, pulli viii, situlæ xx de medone, de mellita cervisia xx, de non mellita. . . . panes cxx, de avena modi c, manipuli dc, sitque in potestate episcopi utrum hæc per singulas ecclesias ad unum mansionaticum an ad duo velit habere. Ne autem in summa debiti his plus minus completeretur, hoc auctoritatis suæ decrevit atque jussit. His etiam adjungere placuit liberam utrique loco concessionem eligendæ de propria congregatione in regimen sui per futura semper tempora congruæ personæ quod et nos confirmamus et corroboramus, et ut omnis hinc dubitas tollatur, manu propria corroborantes, sigilli nostri impressione ea signari jussimus.

Signum domni Heinrici tertii (L. M.) regis invictissimi.

Theodericus cancellarius vice Bardonis archiepiscopi recognovit.

Data iii Non. Sept., indictione vii, anno Dominicæ Incarnationis 1039; anno autem domni Heinrici tertii ordinationis xii, regni vero i.

Actum Goslaræ. feliciter. Amen.

II.

Privilegium pro Ecclesia Paderbornensi.

(Anno 1039.)

[ERHARD, ubi supra, p. 103.

C. In nomine sanctæ et indivisib. Trinitatis, HEINRICUS, divina favente clementia, rex.

Quoniam divinæ dispositionis providentia ad regendam totius reipublicæ monarchiam suæ immensæ pietatis magnificentia nos provexit, ante omnia autem hoc laborare debemus, ut qui coronam terræ regni concessit, post emensum hujus vitæ spatium, ea etiam coronari permittat, quæ non auferatur in æternum. Quod potissimum fieri posse decernimus, si loca ecclesiasticis obsequiis deputata nostra auctoritate corroborentur, ut, omni exteriori inquietudine remota, in tranquillitate permaneant, quatenus eorum precibus adjuvemur, qui ibi die nocte orationibus in Dei servitio vacare debentur, et quod per nos utpote conscientia trepidi quærere non presumimus, sanctæ Dei Ecclesiæ servientium per intercessionem impetremus. Quapropter universitatis fidelium nostrorum patere volumus, qualiter Rudolfus sanctæ Paderbrunnensis Ecclesiæ venerabilis episcopus, pro Ecclesiæ suæ honore, imo maxima utilitate, piæ intentionis devotione nos suppliciter aditurus exoravit, ut Ecclesia cui ipse pastoralis cura præsidet, nostra regali auctoritate corroboraretur. Cujus petitioni, quia rationabilis videtur, gratiæ assentientes, quidquid eadem Ecclesia per justitiam obtinere debet antecessorum nostrorum regum vel imperatorum vel nostra oblatione cæterisque fidelibus ibi collatum, in rebus, territoriis, vel in comitatibus ac districtu, vel quibuscumque utensilibus, ac quidquid Megenwercus episcopus, antecessor scilicet præfati Rudoldi episcopi, de sua hereditate ibi contulit, vel aliunde per commutationem et precariam legaliter acquisivit, denuo stabili deo concedimus et regali auctoritate confirmamus. Si quis autem nostræ confirmationis edictum ulterius aliqua præsumptione infringere tentaverit, centum librarum auri ad nostrum pondus compositione multetur, ut dimidium cameræ nostræ persolvat, reliquum vero eidem Ecclesiæ quam temerarie inquietare præsumpsit. Et ut hæc confirmatio per successiones temporum stabilis et inconvulsa permaneat, hanc regalis præcepti paginam inde describi ac manu propria confirmantes sigillo nostro jussimus insigniri.

Signum domni Heinrici tertii (L. M.) regis invictissimi.

Theodericus cancellarius vice Pardonis archiepiscopi recognovit.

Data xiii Kal. Oct., indict. viii, anno Dominicæ Incarnationis 1039; anno autem domni Heinrici tertii xii, regni i.

Actum Bothfelit feliciter. Amen.

III.

Privilegium pro monasterio Corbeiensi et parthenone Herivordensi.

(Anno 1040.)

[ERHARD, *ubi supra*, p. 103.]

C. In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, HENRICUS, divina favente clementia, rex.

Si locis divino cultui mancipatis aliquam munificentia nostra, adjicit immunitatem, unde commorantes inibi securius et commodius vitæ cœlestis quietudini valeant inservire, existimamus hinc præsentibus uti feliciter ac mansuris perfrui beatius. Quocirca noverit omnium Christi nostrisque fidelium tutela, tam præsentium quam succedentium, quæ nos pro remedio animæ nostræ parentumque nostrorum, nec non pro petitione Herevortensis Ecclesiæ abbatissæ Gotesdie nominatæ nostri dilectæ rationem Ludovici imperatoris quam tradidit ad monasteria quorum unum est monachorum nova Corbeia nuncupatum, aliud est sanctimonialium Herivorti nominatum, quæ piæ memoriæ genitor illius Ludovici imperator ad normam præcipuorum in Gallia monasteriorum construxit, Corbiense videlicet ad similitudinem antiquæ Corbeie, Herivortense vero ad Suessionis similitudinem, abbati Corbeiensi commendavimus, ut juxta consuetudinem, qua ancillarum Dei congregationibus procurari solent præpositi ex Ecclesiastico ordine, tam in disciplina quam in cunctis negotiis quæ famulæ Christi pro exu et professione sua exsequi non possent, ipsarum provisor et patronus existeret. Pro elemosynâ autem generis sui tradidit cellam quæ vocatur Mepia, cum decimis et possessionibus undique ad eam pertinentibus, et ecclesiam Heresbure circumquaque per duas saxonicas rastas, ad novam Corbeiam. Ad Herivortense vero monasterium in episcopatu Asnarugensi Ecclesiam Buinidi cum subjectis sibi ecclesiis, in parochia Mimiervordi ecclesiam Reni cum iis quæ ad eam pertinent ecclesiis, ita sane ut decimarum aliorumque reddituum proventus omnes præfatis cederent monasteriis, et ab ipsis vicissim procurarentur subjectæ plebes, in baptismo, in eucharistia, in sepulturis, in confessione peccatorum audienda, et presbyteri qui principales ecclesias tenebant archipresbyterorum officio fungerentur, ad agenda omnia quæ solent fieri ab archipresbyteris episcoporum. Et cum ipsi episcopi circationes suas si agere deberent, ad eorum mansionatica daretur in capitularibus antecessorum nostrorum præscriptum habetur, videlicet quantum satis sit eis arri, et episcopi non plus quærant, nec cum pluribus veniant quam ut eis sufficere possint. Ne autem in summa debiti episcoporum servitii plus exigeretur quam opus sit, statuerunt prædictarum ecclesiarum episcopi cum consensu synodali coram antecessore nostro Ottone imperatore et archiepiscopo Rabano æterisque cum eo in synodo agentibus, ut dentur singulis ecclesiis porci iv, valentes singuli annos xii, aut arietes viii tantundem valentes,

A porcelli iv, aucæ iv, pulli viii, situle xx de medone, de mellicia cervisia xx, de non mellita lx, panes cxx, de avena modi c. manipuli dc, essetque in potestate episcoporum, utrum hæc per singulas ecclesias ad unum mansionaticum an ad duo vellent habere. Statuit ergo præfatus antecessor noster Otto imperator liberam utrique loco concessionem et potestatem eligendæ de propria congregatione in regimen sui per futura semper tempora congruæ personæ, et ut nullus judex publicus licentiam in homines ad præfatum monasterium Herivortense pertinentes ullam judicariam habeat exercere potestatem; sed omnis eorum res coram advocato ipsorum definiatur, quam constitutionem antecessorum nostrorum justam et rationabilem nos quoque prædicto monasterio Herivortensi præcepto nostro regali confirmamus atque corroboramus. Et ut hæc confirmationis nostræ auctoritas stabilis et inconversa omni permaneat ævo, hanc paginam inde conscriptam manu propria, ut infra videtur, corroborantes, sigilli nostri impressione jussimus insigniri.

Signum domni Heinrici tertii (L. M.) regis invictissimi.

Eberhardus cancellarius vice Bardonis archicancellarii recognovit.

Data xi Kal. Januar., indictione viii, anno Dominicæ Incarnationis 1040; anno autem domni Heinrici III ordinationis ejus xiii, regni vero ii

Actum Herivorte feliciter. Amen.

IV.

Decretum Henrici regis III quo interdicat Walderico abbati monasterii Cremonensis Sancti Laurentii alienationem et precarias bonorum ipsius cœnobii absque consensu episcopi Cremonensis.

(Anno 1040.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.*, VI, 217.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, HENRICUS, divina favente misericordia, Francorum et Longobardorum rex.

Si sanctorum Dei Ecclesiarum, etc. Quapropter notum sit omnibus nostris fidelibus, tam præsentibus quam futuris, quod vir venerabilis Hualdus, sanctæ Cremonensis Ecclesiæ episcopus, et per omnia vir fidelissimus, modestiæ nostræ retulit, quod quædam abbatia, suo episcopio subdita, et in honore sancti Laurentii dedicata et infra civitatem suam sita, a quodam abbate, Walderico nomine, diminueretur in beneficium dando, et malas inscriptiones faciendo, scilicet injustas precarias, commutationes ac libellarias; et hac occasione victualia fratrum subtrahebantur, et famulorum beneficia minuebantur; et sic orationes et elemosynæ, quæ pro anima illius qui eam construxit, et pro animabus omnium Christianorum fieri debebant, diminui videbantur. Cujus rei causa dolore cordis tacti intrinsecus, quod inde fieret, cogitare cœpimus. Divina namque gratia inspirante, et dilectissimi nostri consanguinei Herimanni Coloniensis archiepiscopi, atque Brunonis similiter nostri charissimi consobrini Wer-

zeburgensis episcopi, nec non Kadeloi episcopi atque cancellarii nostri, consilio saluberrimo interveniente, nostræ regalis auctoritatis præceptum, quod inviolabile perpetualiter teneatur, fieri præcepimus. Ea videlicet ratione ut tam præsens abbas quam futuri nullam potestatem deinceps habeant de rebus ad prædictam abbatiam pertinentibus diminuere, nec in beneficium dando, nec commutationes seu precarias atque libellarias faciendo, sine licentia prædicti Hübaldi episcopi et successorum ejus qui pro tempore fuerint. Si quis vero abbas contra hanc nostram auctoritatem fecerit, irrita et vacua et sine robore permaneant, et abbas proprio honore et dignitate privetur, et illi qui investituram aut aliquod scriptum suscipere præsumpserit, sciant se composituros auri optimi libras centum, medieta-
tem cameræ nostræ, et medietatem abbatiae, cui damnum inferre tentaverit. Quod ut verius credatur, etc.

Signum domni Heinrici gloriosissimi et invictissimi regis.

Kadeolus episcopus et cancellarius, vice domni Herimanni archiepiscopi et archicancellarii recognovi.

Datum XVI Kalendas Februarii, indictione VII, anno 1040, anno vero domni Heinrici. . .

Actum Augustæ feliciter. Amen.

V.

Diploma Heinrici III regis Romanorum Popponi abbati concessum. — Omnes monasterii possessiones et immunitates confirmat.

(Anno 1040.)

[MARTENE, *Ampl. Collect.*, III, 59.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, HEINRICUS, divina favente clementia, rex.

Sublimitas regalis prudentiæ Deo servientium paci ac quieti omnimodis debet prospicere. Unde comperiat omnium fidelium nostrorum tam præsentium quam futurorum industria, quod monasterii Stabulæ sub nostra ditione siti (7) consecrationi præsentis, id est obtinente apud nostram celsitudinem abbatis ejusdem loci, scilicet Popponis reverentia, petente eodem abbate, juxta antiquorum regum Sigiberti, Childerici, Clodovei, Dagoberti, qui constructores fuere præfati loci, necnon et imperatorum Caroli, Ludovici, Ottonum trium, Heinrici, sed et serenissimæ memoriæ Chuonradi imperatoris genitoris nostri sancita, appendentium vel traditarum rerum illi ecclesiæ a tempore sancti Remagli per succedentia tempora ratam præceptionem firmavimus regali auctoritate nostra. Est igitur nostra dignatione sancitum, ut quidquid prædecessorum suorum temporibus illi loco fuit traditum aut condonatum, sed quod eidem abbati imperator Henricus ob suæ animæ mercedem de Hasbanio reddidit beneficium, sive quod a divæ memoriæ

(7) Hinc patet consecrationem Stabulensis ecclesiæ factam fuisse anno 1040, sub S. Poppone abbate, qui disciplinam in monasterio resutuit,

A genitore nostro ipsi fuit restitutum a comite Hermannno ex hærede mortuo per aliquanta tempora injuste detentum, Scaletin videlicet et Palisiol cum omnibus appenditiis suis, et quidquid ad ipsam locum emit, sextam scilicet de Amblava et Temis a comite Godefrido de Zingeis, vel quod de bono ecclesiæ concambium Wendengias, et Corworoanas abbatis Sancti Maximini data villa Astebronna loco concambii sine aliqua infractura maneat inconvulsum. Quoniam vero prædecessores nostri reges vel imperatores suæ auctoritatis firmitate ipsi loco sancivere, ut advocatus ejusdem ecclesiæ in coribus ad locum respicientibus non præsumat mansuras aut paraturas facere, redibitiones, freda exigere, aut placitum tenere, aut parasfredos sibi sumere sine permissu abbatis et voluntate eadem, et nos ipsi abbati firmando corroboramus, bannique nostri impositione ne deinceps quisquam hæc audeat infringere vigoramus, et quidquid sane acquisitum aut acquisitum reperit in quibuslibet rebus ecclesiæ roboratur nostræ auctoritatis rata præceptione, habens emunitatem ab omni advocatorum infestatione. Et quoniam monachis alterius cœnobii, id est Malmundarii, sancita antiquorum regum vel imperatorum non suffecerunt, et sub duobus abbatibus rescindere eadem monasteria laboraverunt, quod a temporibus sancti Remagli adhuc manet inconvulsum, propter hæc, inquam, ut ne qua deinceps inter eos controversia fiat, quod evenisse temporibus domni imperatoris Ottonis secundi constat, statimus secundum mansuetudinis nostræ edictum, et unius abbatis regimini sicut jugiter permansit utrumque subjectum cœnobium. Et ut hæc nostræ concessionis ac confirmationis de omnibus his plenior habeatur auctoritas, manu propria hoc præceptum subter firmavimus, sigillique nostri impressione insigniri jussimus.

Signum domni Heinrici regis invictissimi.

Theodericus cancellarius vice Bardonis archicapellani recognovi.

Data Non. Junii, indictione VIII, anno Domini Incarnationis millesimo quadagesimo, anno autem domni Heinrici regis III ordinationis III, regni II.

D Actum Stabulæ feliciter. Amen.

VI.

Privilegium pro parthenone S. Mariæ Mimigardensis.

(Anno 1040.)

[ERHARD, *Cod. diplom. Westph.*, p. 107.]

C. In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, HEINRICUS, divina favente clementia, rex.

Omnium fidelium nostrorum tam præsentium quam et futurorum solers noverit industria, qualiter nos divina admonitione compuncti, nec non fidelissimo ac frequentissimo servitio Heremanni Muni-
ædificia etiam collapsa atque adeo ecclesiam restauravit, quod amplius patet ex narratione ipsius dedicationis [MARTENE, *Ampl. Collect.*, II, 60].

Mimigartewrtensis Ecclesie venerabilis episcopi non parumper incitati, quamdam curtem nostrae proprietatis Harvia dictam, in pago Livegowe et in comitatu Dietbaldi comitis sitam, pro remedio animae dilectissimi genitoris nostri Chuonradi videlicet imperatoris Augusti, et pro pia recordatione animae conjugis nostrae Chunehildis reginae simulque pro stabilitate vitae nostrae nostraeque matris Gisilae imperatricis Augustae, atque pro desiderio divinae retributionis, ad hanc ecclesiam, quam praedictus Heremannus episcopus in Mimigartewrtensi loco a fundamento incepit, eamque ad finem perductam, nobis stantibus, in honorem sanctae Dei Genitricis Mariae honorifice consecravit, cum omnibus suis pertinentiis, hoc est utriusque sexus mancipiis, areis, aedificiis, terris cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, silvis, venationibus, aquis aquarumque decursibus, molis, molendinis, piscationibus, exitibus et redditibus, visis et inviis, quaesitis et inquirendis, seu cum omni utilitate quae scribi aut dici poterit. Eo tenore in proprium dedimus atque tradidimus, ut ejusdem ecclesiae abbatisa caeteraque moniales Dei sanctaeque genitricis Mariae servitium abhinc die noctuque in commemorationem nostri parentumque nostrorum copiosius possint adimplere. Firmissime autem in eadem facienda traditione hoc excepimus, ut neque praesens Heremannus episcopus, neque futuri successores sui deinceps praefatam curtem ullam potestatem habeant de eadem ecclesia retrahendi vel in suos usus vindicandi, nisi eo concambio aut ea restitutione, quae ejusdem ecclesiae abbatisae omnibusque suis monialibus aut ex vicinitate aut ex utilitatis magnitudine commodior vel utilior esse videatur. Et ut haec nostrae traditionis atque largitionis auctoritas nunc et per succedentia temporum curricula stabilis et inconvulsa permaneat, hanc paginam inde conscribi eamque manu nostra, ut subtus videtur, corroborantes, sigilli nostri impressione praecipimus insigniri.

Signum domni Henrici tertii (L. M.) regis invictissimi.

Eberhardus cancellarius vice Bardonis archicancellarii recognovi.

Acta iv Kal. Januar., indictione ix, anno Dominicæ Incarnationis 1041, anno autem domni Henrici III ordinationis ejus xiii, regni, vero ii.

Actum Mimigartewrte. Amen.

VII.

Diploma Henrici II imperatoris de permutatione facta inter abbatiam Sancti Maximini Trevirensis et Stabulensem.

(Circa an. 1042.)

[MARTENE, *Ampl. Collect.*, II, 64.]

In nomine sanctae et individuae Trinitatis, Henricus, divina favente clementia, imperator.

Sublimitas imperialis prudentiae Deo servientium paci ac quieti omnimodis debet prospicere, ut si

(8) Sugerus, seu Suiggerus, sive Suidigerus, S. Henrici imperatoris cancellarius, Bambergensis episcopus electus dicitur anno 1042, quaetriennoque

quando aut necessitas exigit, aut utilitas exposcit, de villis aut rebus ecclesiarum praestariam aut concambium facere, quibus auctoribus id agatur oportet litteris adnotare, ut postquam ejus rei auctores vel astipulatores contigerit obisse, si quis succedentium id velit infringere vel demutare, ipsa litteralis commendationis auctoritas in medium prolata, et praecipue si sublimitate imperiali est confirmata, habeatur pro teste, ad infirmanda molimina partis adversae. Quapropter notum sit Christi fidelibus et nostris, tam praesentibus quam futuris, quale concambium factum sit de bono Sancti Remacli apud Wendengias, quod olim pertinens ad abbatiam Sancti Maximini pro Astenebruno, inter alias commutationes datum fuerat coenobio Stabulensi, et sancitum et corroboratum imperiali auctoritate patris mei divinae memoriae Chuonradi Caesaris, villa quaedam Inkesengias vocata, erat de episcopatu Bavenbergensi, pertinens ad praebendam sancti Georgii. Quae quoniam longe distabat a praefata urbe, visum est ejus loci praeposito nomine Luitpaldo cum consensu domini sui (8) Sugeris episcopi alias eam concambire, petiitque a venerabili Poppone abbate monasterii Stabulai, ut hanc villam, quoniam abbatisae suae vicina erat, acciperet sibi, et bonum de Wendagiis loco suo propinquius pro denominata villa traderet sibi, et ut aequum ex utraque parte concambium fieret, duos adhuc mansos apud Andernacum et Nonam de Buobardio adjiceret. Pro hoc igitur apud Trajectum in curia nostra a supra dicto venerabili abbate interpellati habendum possidendum ulterius ecclesiae sancti Remacli firmando corroboravimus, bannique nostri impositione, ne deinceps quisquam aut tollere aut usurpare sibi audeat, vel injustitiam aut violentiam facere publice vigoravimus. Atque ut hujus nostrae confirmationis et concessionis de hoc concambio plenior imo certior habeatur auctoritas, manu propria hoc descriptionis praecipuum subter adnotavimus.

Signum domni Henrici secundi imperatoris invictissimi.

VIII.

Privilegium pro monasterio S. Petri Mindensi.

(Anno 1045.)

[ERHARD, *Cod. diplom. Westph.*, 110.]

In nomine sanctae et individuae Trinitatis, Henricus, divina favente clementia, rex.

Si in monasteriis construendis studium habuerimus aut aliis nostris fidelibus idem volentibus assensum praebuerimus, non solum ad temporalis, verum etiam ad aeterni regni commodum hoc nobis profuturum esse non ambigimus. Quapropter notum sit omnibus Christianae religionis cultoribus praesentibus videlicet et futuris, qualiter Bruno Mindensis episcopus nos adiit, et monasterium ex propriis haereditatis suae bonis, in insula quadam Wisare

post ad summum pontificatum evector, Clemens II appellatus.

fluminis juxta Mindun posita, et sub potestate sancti Petri apostoli constituta, in honore sancti Mauricii martyris sociorumque ejus et aliorum sanctorum, et pro nostri pairis Chuonradi imperatoris memoria, qui eundem pontificali dignitate sublimavit, et pro nostra sospitate et regni nostri stabilitate, et pro se suisque antecessoribus sive successoribus suisque etiam parentibus, a nobis licentiam construere impetravit, quo in loco vitam monachorum constituere, eisdemque abbatem se licenter ordinare nos postulavit. Et quia ullam in hac re novitatem incipere vel nos aliquid exinde postulare antea non præsumpsit, quam monasteriis suis quæ invenit aliquod supplementum adderet, locumque hunc sub nostram defensionem suscipere nos rogavit. Cujus petitioni quia justa ac religiosa fuerat, nequaquam contrarii, ob interventum videlicet familiarium nostrorum Herimanni Coloniensis archiepiscopi et Hunfridi Magdeburgensis episcopi, simul etiam cum consensu cæterorum nostrorum fidelium qui tunc temporis præsentes adfuerunt, præfatum monasterium construere et monasticam vitam abbatemque inibi constituere illi permisimus. Quod cum merito ejus desiderio permitteremus, eo tamen majori fiducia voto ipsius consensimus, quia, sicut prædiximus, idem episcopus in primis sedis suæ primatem ecclesiam fratrumque suorum prandium ibidem Deo sanctoque Petro famulantium de hæreditariis suis bonis benigne adauxit. Et duo monasteria, sanctæ Mariæ videlicet et sancti Martini, ab antecessore suo Sigeberto episcopo incepta, iste alterum eorundem quod est sanctæ Mariæ et opere et consecratione consummavit, alterum sancti Martini vero ex parte devote augmentaverat, aliaque monasteria quæ in episcopatu ejus sub suo jure erant, et prandia ibi Deo servitium fidei charitate supplevit, quatenus votum suum in hoc quoque monasterio eo majori fiducia postmodum expedire posset, quo ecclesiis suis quas invenit utilitatibus antea prodesset. Ad idem vero monasterium ex propriæ hæreditatis suæ bonis sive et ex aliis quæcunque acquirere potuit collationibus octoginta mansos cum mancipiis, villis, arvis, ædificiis, agris, terris cultis et incultis, viis et inviis, exitibus et redditibus, quæsitis et inquirendis, pratis, pascuis, silvis, aquis aquarumque decursibus, piscationibus, molendinis et utilitate silvarum. Nec non cum omnibus appendiciis quæ dici aut nominari possunt, tradidit perpetualiter ibi permanenda, exceptis his quæ vel ipse, Deo opitulante, postea acquirere poterit, vel collatione fidelium hinc provenire possint ecclesiæ, quin etiam triginta mansos et octoginta aratra decimationum de monasterii Sancti Petri bonis ad supplementum eidem monasterio condonavit. Constituit quoque ut per singulos annos in festivitate sancti Mauricii ejusdem sedis episcopus cum fratribus monasterii Sancti Petri ad supradictum monasterium veniat ac missarum solemniam celebret ibique prandendo charitatem adimpleat. Et si episco-

pum adesse aliquid impediatur, fratres tamen ibidem charitatis vocatione conveniant, ut per hæc concordiam et dilectionem in Dei servitio devotius coadunentur. Atque ut eadem ecclesia cum bonis suis nunc ab ipso ei collatis vel postmodum conferendis ab ejus successoribus vel ab aliis magis securam consideret, iu mundiburdium Sancti Petri tuitionem nostram et sub potestatem episcopi hinc illius collocavit. Idcirco notum sit omnibus qualiter id ipsum monasterium ejusdemque abbatem et fratres inibi manentes sub nostra regali sive imperiali successorumque nostrorum tuitione defendi volumus, sic scilicet ut nullus ejusdem episcopi successor potestatem habeat bona ejusdem monasterii aliquo modo destruere aut minuere. Quare si vel ille vel alius aliquis hujus destructor et monasterii bonorumque suorum dissipator vere sciri, quia abbati fratribusque ibidem Deo servientibus in nobis nostrisque successoribus certum est inde refugium. Et ut hoc nostræ concessionis præcepta per omne tempus stabile permaneat et inconvulsa, hæc paginam inde conscriptam subtilisque manu propria corroboratam sigilli nostri impressione justissimus insigniri.

Datum decimo Kalendas Februarii, anno Dominicæ Incarnationis 1043, indictione xi, anno autem domni Heinrici ordinationis xv, regni vero iv.

Actum Goslare in Dei nomine feliciter Amen.

Adelgerus cancellarius vice Bardonis archiepiscopi lani recognovit.

IX.

Privilegium pro monasterio Herifordensi.

(Anno 1044.)

[ERHARD, *Cod. diplom.*, 111.]

C. In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis HEINRICUS, divina favente clementia, rex.

Si regis liberalitatis munificentia locis Deo dictis quiddam conferimus, et ad temporalem vitam et æternam nobis profuturum esse liquido comprobamus. Quapropter omnium Christi nostrique fidelium tam futurorum quam presentium solertia verit, qualiter nos præcipue pro amore divino et animæ nostræ remedio, tum ob interventum dilectæ conlectalis nostræ Agnetis reginæ, quasdam res ab antecessoribus nostris regibus vel imperatoribus monasterio Herivordensi in honorem sanctæ Deogenitricis perpetuæ virginis Mariæ constructæ, et beatæ Bosinne corporaliter inibi quiescenti, dante scilicet curtes Overanberh et Liutwinesdorf, in usum sanctimonialium Deo ibidem famulantium dante, nostræ auctoritatis renovare scriptis et confirmare volumus, sitas in pago Angeresgawe et comitatu Witechindi comitis, cum omnibus suis appendiciis, hoc est utriusque sexus mancipiis, arvis, ædificiis, terris cultis et incultis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, molis, molendinis, piscationibus, silvis, venationibus, exitibus et redditibus, viis et inviis, quæsitis et inquirendis, cum omni utilitate quæ ullo modo inde poteri

venire. Ea videlicet ratione, ut prædicta loca in usum sanctimonialium inibi omnium remota contradictione perpetualiter teneantur, nulli in beneficium præstanda. Illud etiam cum antecessorum nostrorum traditione et astipulatione benigne concedimus et confirmamus, ut sanctimoniales inibi Deo amulantes arbitrium et potestatem habeant eligendi abbatissam, cum qualibet earum locum norte intercedente mutaverit, et ut nulla iudiciaria persona in his quæ eandem ecclesiam continere videatur, vel exactor, vel publicus iudex causas gere vel freda exigere, seu ad mansiones vel ad quodlibet ministerium compellere præsumat, nisi advocatus quem ejusdem loci elegerit abbatissa, eorum quidem horum homines a cæterorum omnium districtu sint liberi. Et ut hæc regis nostræ traditionis et confirmationis auctoritas stabilis et inconversa omni ævo permaneat, hanc chartam inde conscriptam manu propria, ut infra videtur, corroborantes sigilli nostri jussimus impressione imprimi.

Signum domui Henrici tertii (L. M.) regis invictissimi. † CR. †

Theodericus cancellarius vice Bardonis archicancellarii recognovit.

Data vii Kal. Oct., anno Dominicæ Incarnationis 1044, indictione xii; anno autem domini Henrici tertii ordinationis ejus xvii, regni vero vi.

Actum Aquisgrani in Dei nomine feliciter. Amen.

X.

Confirmatio privilegiorum et jurium Mantuanæ Ecclesiæ facta ab Henrico III, Germaniæ et Italiæ rege.

(Anno 1045.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.* VI, 415.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. HENRICUS, divina favente clementia, rex.

Si in sacratis omnipotenti Deo locis a quibuslibet desolatis recuperationis augmentum pio favore largimur, id nobis et ad imperii nostri stabilimentum et ad æternæ remunerationis emolumentum crevimus profuturum. Quapropter omnium sanctæ Dei ecclesiæ, nostrorumque fidelium, præsentium scilicet ac futurorum, noverit universitas quod Marcianus sanctæ Mantuanæ sedis episcopus, nostram adiit clementiam, postulans ut pro Dei amore nostræque animæ remedio ad confirmationem vel restaurationem omnium suorum bonorum nostræ auctoritatis præceptum suæ Ecclesiæ concedere dignarimur. Ujus precibus inclinatus, per interventum quoque erimanni nostri dilectissimi archiepiscopi et archicancellarii, et Brunonis nostri amantissimi episcopi, benè acquiescentes: et quoniam dignum est, ne res Ecclesiarum Dei a quibuslibet deprædentur, ut earum ditione, quod nequam est auferantur, deprecemur eidem Mantuano episcopatu omnes res suas modo de donis regum seu imperatorum predecessorum nostrorum, vel alio quolibet modo tenet, et quas sine lege potestative, vel cum virtute per-

ditas habere videtur. Videlicet monasterium quod factum est in honore sanctorum Memoris, Probi et Rufini, cum omnibus suis adjacentiis, scilicet cum aqua, quæ dicitur Mulinelles, cum suis decursibus de illo loco, unde eadem aqua originem sumit, usque in Mincii amnem, et ex utraque lectuli parte duodecim pedes, cum omnibus pertinentiis ejusdem monasterii, cum curtibus etiam in Veronensi Vicentino, Mantuano, Brisiano, Placentino, Mutinensi, atque Cremonensi comitatibus sitis, quæ ita nominantur, Bagnolo, Colonia, et in circuito fluminis, quod dicitur Capud Alpouis, Puliana, Alonte, Leonigo, atque Sablone; seu in Gardinensi Judiciaria, cum servis et ancillis ibidem pertinentibus, et omnes alias res ejusdem monasterii, quæ sunt in prædictis comitatibus, vel infra nostrum Italicum regnum, seu quas cæterorum hominum concessionibus, traditionibus, offensionibus, comparationibus, commutationibus, libellorum quoque vel qualicumque regalium chartarum conscriptionibus, seu pœotheccariis vel emphiteosi ipse sanctus locus obtinuit. Confirmamus itaque sibi plebem Mantuanæ civitatis cum plebe Sasselli, quæ est in Porto, plebem de Suave, plebem Mauri, plebem Sancti Metri, plebem de Octavo, plebem de Rivero, plebem de Goli, de Volta, de Bonago, de Corte de Lauriana de Calziago, de Gussenago, de Capite Tartari, de Margareja, de Ludolo, quæ est in Scorzarolio, de Turiselle, de Saviola, de Castellione Mantuano, de Bonescio, de Bigarello, de Sancto Georgio, de Ponteriole, de Barbasio, de Carisedolo, de Sancto Cassiano, de Sancto Martino de casale Barbasi, de Sancto Laurentio in casale, de Gubernule de Septingenti, de Sermite, de Sancta Maria de Baniolo, de Castellucchio, de Campedello, de Radaldescho: itemque plebem in Flumine novo, plebem de Pletule, cum omnibus aliis plebibus et capellis, cum terris cultis et incultis, cum silvis et venationibus, decimis, seu curtibus, mansis etiam vestitis atque absentibus, campis, pratis, pascuis, et cum omnibus insulis, quæ sunt in flumine Padis, de Zara usque in Burana, et usque in Vizanum, sicut Padus antiquitus decurrebat: cum piscationibus, caretis, paludibus, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, ripis, omnia omnino in integram quæcunque dici vel nominari possint, unde ea lem sancta Mantuanensis Ecclesia investita fuisse dignoscitur, quocunque ordine vel qualibet legitima auctoritate. Insuper reuovamus scriptum sancti Cassiani abbatiæ, a paganis devastatæ, per hos fines terminatæ, de Agritia Majore usque in viam, quæ vulgo dicitur Viscovilis, usque in Agritiam Minorem; inde decurrit terminatio usque in Verensculam; inde derivatur per fossas Paluti in lacum Mantuæ, inde Fissaro, et per Fissarum usque in Agritiam Majorem, ubi terminationis exordium sumpsit, cum omnibus pertinentiis et adjacentiis, quæ ad ipsam abbatiæ pertinentere videntur, quatenus idem Marcianus pæsul, ejusque successores hæc omnia ad utilitatem sui episcopii absque alicujus impedimento et

contradictionis molestia perpetualiter valeant possidere. Verum etiam confirmamus eidem Ecclesie omne teloneum, ripas, et ripaticum, et fixuras palorum ripe Mantuanæ civitatis et portu, et totam publicam functionem, atque insulam reveris et curtem Regalem, nec non et insulam, quæ dicitur Suzaria, etc.

Signum (✕) domni Heinrici tertii regis invictissimi.

Adelberius cancellarius vice Herimanni archicancellarii recognovi.

Data anno Dominicæ Incarnationis 1045, indictione XIII, anno vero domni Heinrici tertii ordinationis ejus XV, regnantis vero VI.

Actum Augusta feliciter. Amen.

XI.

Heinricus II imperator Cremonensi Ecclesie restituenda decernit eidem ablata a Gerardo nepote Heriberti archiepiscopi Mediolanensis.

(Circiter annum 1046.)

[MURAT., *Antiq. Ital.* VI, 217.]

In nomine Domini Dei æterni. HEINRICUS, divina favente clemencia, imperator Augustus.

Si sanctarum Dei Ecclesiarum pastoribus ea, quæ digne a nostris fidelibus apud nostram majestatem postulatur, impendimus, id ad æternæ remunerationis meritum nobis proficere non dubitamus. Quocirca omnium fidelium sanctæ De. Ecclesie, nostrorumque, præsentium scilicet ac futurorum, noverit industria eo quod Hubaldus venerabilis sanctæ Cremonensis Ecclesie episcopus, dilectusque fidelis noster, per dominum Herimannum reverentissimum Coloniensem archiepiscopum, et dulcissimum consobrinum nostrum, nostræ regie humiliter retulit potestati, qualiter suam Ecclesiam pene desolatam multisque calamitatibus et miseriis invenisset attritam. Imperatoris namque divæ memoriæ Chuonradi imperatoris Augusti genitoris nostri tempore dominus Landulfus prænominatæ Ecclesie et parti Romani imperii per omnia semper fidelissimus, gravi infirmitate correptus, in ipsa infirmitate longam protraxit vitam. In cujus longa ægitudine sua Ecclesia non modicam passa est jacturam, maxime a Girardo, Heriberti Mediolanensis archiepiscopi nepote, qui audacia patris sui, qui omne regnum Italicum ad suum disponebat nutum, superbe levatus, quidquid sibi placitum erat, justum aut injustum, potestative operabatur in regno. Invasit itaque cortem et plebem de Arciaco contra voluntatem et sine permissione multum diuque ægrolantis episcopi. Qui cum liquisset infirma, et migrasset ad superos, successit ei Hubaldus episcopus, noster in omnibus fidelissimus. Cui cum necesse esset ad episcopalem consecrationem accedere, ab archiepiscopo ut consecraretur impetrare nequaquam valuit, nisi plebem et cortem quam injuste et potestative invaserat, nepoti suo concederet. Cuique in longum pro hac intentione ejus protelaretur consecratio, non sponte sed coacte concessit, quod petierat, consecrationem non aliter consecutus. Quia vero multum moleste ferebat quod

inde fecerat, apud genitoris nostri excellentiam tantoties conquestus est se hoc sponte non fecisse. Cum prædictam cortem et plebem restituere vellet, sæpe et sæpissime per suas litteras illi mandatum est ut eas ad partem episcopi habendas relinquere. Quod nunquam impetrare valuit, sed diabolico instinctu, cui a cunabulis, sicut omnibus tam tales quam Teutonicis patet, deservierat, ejus legationem vilipendens, superius dicta detinuit, et alia mala majora ad genitoris dedecus et vilitatem, invadere non formidavit, scilicet plebem de Misiano cum omni integritate sua, et decimam de castro Aganello ad prædictam plebem de Arciaco pertinentem, et decimam de Mauringo, ad plebem de Fornovo pertinentem, nec non et medietatem de castro Cortegano, ad abbatiam Sancti Laurentii pertinentem. Eo autem in regno veniente cum comperisset quod archiepiscopus violata fidelitate quam illi fecerat, regnum sibi invadere moliretur, Girardo instigante et ei omnino suffragante, omnia prædicta, sicut reo majestatis et proscriptione digno, juste ei abstulit et episcopo restituit. Sed genitore nostro de regno recedente, iterum omnia invadere non timuit, sprete ejus reverentia et timore. Nos vero episcopatus diminutioni et miserie condolentes, et paternum dedecus considerantes, hæc omnia episcopo æternaliter habenda concedimus, et insuper per præcepti nostri auctoritatem retinenda instituimus, ea videlicet ratione et nullus archiepiscopus, episcopus, dux, marchio, comes, vicecomes, seu magna parvaque regni nostri persona ecclesiam eandem disvestire audeat. Si qui vero, etc.

Ego Ramundus notarius hujus exomli exempti vidi et legi.

XII.

Heinrici III regis, imperatoris II, diploma quo eius bona confirmat monasterio Veronensi Sancti Zenonis.

(Anno 1047.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.* VI, 221.]

In nomine sanctæ et individue Trinitatis. HEINRICUS, divina favente clemencia, Romanorum imperator Augustus.

Imperialem sublimitatem concedet, etc.; qualiter Walterus sanctæ Veronensis Ecclesie episcopus cum Alberico, abbate monasterii Sancti Zenonis martyris, nostram clementiam suppliciter exoravit, adiit, ob amorem Dei omnipotentis, beati que Zenonis reverentiam, etc. Nos vero, justis eorum petitionibus consentientes, pro remedio anime nostre et ob interventum dilectissimæ conjugis nostre imperatricis Agnetis, prædicto monasterio concedendo confirmamus, etc. Id est in eodem territorio Veronensi monasterium constructum in honore sancti Petri quod dicitur Mauritica, cum decimis ac terminis eorum cernentibus a fine Fissaro usque in Fontem Mantuanum, ex uno latere ab Agricia usque in Finale, et pertingens in Agricia usque in Tribular de uno capite Castellionem, Silvatico; castella etiam in Vallepecta cum decimis et appendiciis suis.

et castellum Mauriatica cum ecclesia in honore A
sanctorum Firmi et Rustici, cum decimis, placitis,
districtis, et omnibus suis pertinentiis, sicuti a bonæ
memoriæ Karolo piissimo imperatore concessum et
oblatum est monasterio Sancti Zenonis; castellum
Herbetum cum cunctis pertinentiis suis et adjacen-
tiis; castellum Trebunciolium; et castellum Vicoade-
ris; capellam Sancti Laurentii sitam in ripa Padi,
quæ dicitur Ostilia, cum decimis et omnibus perti-
nentiis suis; Campolane, campum Palliarium, et
Novoletum, et in Gajo jugias trecentas; loco Casale-
Drei; villa quæ dicitur Aspo; Castellum Romanianum,
cum facticiis Sancti Zenonis, et montem qui
fiscitur Alferia; in Lisino ubi dicitur Melario, cam-
pos duos; in Clariano campos tres; in Crodano
campos duos; in Laupha campum unum; castellum
Sancti Viti cum pertinentiis suis; Paronam, Cassia-
num, cella Sancti Petri infra civitatem Veronam
cum pertinentiis suis; in Cavi cellam Sancti Andreae
cum pertinentiis suis; in Venti capellam Sancti Viti
cum pertinentiis suis; in Puviniaca curticellam
nam, et curte in Rivariola cum omnibus pertinen-
tiis suis; et in Pualo campos tres; nec non et cum
omnibus rebus ad præfatum monasterium pertinen-
tibus, cum ecclesiis, castellis, vicis, colonibus,
nanciipiis, comendaticiiis, facticiis, etc. Admonemus
tam abbatem qui præest, ejusque successoribus
sterdicimus, ne res stipendiarias alendis monachis
edicatas, de sinu monasterii rapiant, et sæcularibus
beneficium tribuant, quia pia religio reclamat, si
ervi Dei tabescunt inopia, et qui non debent, eorum
tescunt copia. Si quis abbas incaute aut temerarie
nod sancimus perfrerit, quod injuste tribuit, juste
sferat, et membrum fractum corpori Dominico con-
lidet; ut si male facta purgare voluerit, et nequi-
rit, superstes ejus nostra et nostrorum successo-
im sententia roboratus emendet, quod suus ante-
ssor amisit. Denique præcipiendo sancimus, ut
illus dux, marchio, episcopus, comes, vicecomes,
c. Si quis vero contra hos nostros regales apices
surgere, aut in aliquo violare tentaverit, infra-
ctionem regni nostri consistens, sciat se libras
iginta auri probatissimi exsoluturum, medietatem
ædicti monasterii, et medietatem palatii nostri. Et
e nostrum præceptum in Dei nomine, ut plenorem D
lineat firmitatem, etc.

*Signum domni Henrici tertii regis invictissimi, se-
ndi Romanorum imperatoris Augusti.*

Henricus cancellarius vice Herimanni archican-
cellarii recognovi.

Data viii Idus Maii, anno Dominicæ Incarnationis
17, indictione xv, anno autem domni Henrici
tiii, ordinationis ejus xviii, regnantis viii, secundi
perantis primo.

Actum Folerni in Dei nomine feliciter. Amen.

XIII.

*Henricus III rex, et imperator II canonicis Pata-
vinis eorumque Ecclesiæ privilegia renovat.*

(Anno 1047.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.* I, 1001.]

In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. HENRI-
cus divina favente clementia Romanorum imperator
Augustus.

Si sacris et venerabilibus locis, etc. Quapropter
omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorum-
que presentium scilicet ac futurorum comperiat
industria, Arnaldum sanctæ Pataviensis Ecclesiæ
venerabilem episcopum, nec non et Bernardum no-
strum capellanum, ejusdemque ecclesiæ archidiaconum,
nostram humiliter exorasse clementiam, quatenus pro Dei omnipotentis amore, et remedio
animæ nostræ, nec non et rogatu Henrici nostri
dilectissimi cancellarii omnia præcepta quæ ab an-
tecessoribus nostris, seu instrumenta chartarum,
quæ a fidelibus viris sanctæ Pataviensis Ecclesiæ
nuper collata sunt, nostra auctoritate corroborare
dignaremur. Quorum precibus tam pro Dei amore
quam pro ejusdem Ecclesiæ veneratione libenter
assensum præbentes, omnia quæ per præcepta alio-
rum regum vel imperatorum, nec non quæ per char-
tarum instrumenta eidem Ecclesiæ dudum a fidelibus
viris oblata sunt, per hanc nostram auctoritatem
præfatæ Pataviensis Ecclesiæ confirmamus. Nec non
statuimus ut canonici ejusdem Ecclesiæ servientes
nunc et successores illorum liberam habeant cum
consensu episcopi, qui pro tempore fuerit, potesta-
tem de omnibus, quæ illis juste et legaliter perti-
nere visa sunt, aut visa fuerint, inter se, ut consue-
tudo fuit, dividendi, omni potestatum contradictione
remota: videlicet de decimis civitatis per omnia,
cum titulis atque cum villis suis ad eandem civita-
tem pertinentibus. In primis villa quæ dicitur Li-
mena, et villa quæ dicitur Arzere, et Antikeria, et
Turre et Noenta, et villa quæ dicitur Bergomi, et
Roncalia, et Ronco Liuteri, et villa quæ dicitur
Casale, et altera quæ dicitur Publitanio, et villa quæ
nominatur Albignaseca et Masserata, etc. Concedi-
mus etiam eidem Ecclesiæ ut nullus dux, marchio,
comes, vicecomes, sculdassio, gastaldio, decanus
vel quislibet publicæ partis minister, etc.

*Signum domni Henrici invictissimi Romanorum
imperatoris Augusti.*

Henricus cancellarius vice Herimanni archican-
cellarii recognovi et subscripsi.

Data v Idus Maii, anno Dominicæ Incarnationis
1047, indictione xv, anno autem domni Henrici
tertii, ordinationis ejus xviii, regnantis viii, sed et
imperantis primo.

Actum Tridentino in Dei nomine feliciter. Amca.

XIV.

Henrici III regis, inter imperatores secundi, diploma, quo canonicis Taurinensibus Sancti Salvatoris jura ac bona omnia confirmat.

(Anno 1047.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.* V, 193.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. HEINRICUS, divina favente clementia, Romanorum imperator Augustus.

Omnium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque fidelium, tam futurorum quam præsentium, noverit universitas qualiter nos pro amore divino animæque nostræ remedio canonicis Taurinensibus Ecclesiæ per hoc nostræ confirmationis præceptum, prout juste et legaliter possumus, concedimus et confirmamus, stabilimus in canonica et-claustra in Domini Salvatoris honorem constructo infra Taurinensem civitatem, nec non et canonicis ibidem pro tempore militantibus, omnia a beatæ memoriæ Regimiro ejusdem sedis episcopo institutore ejusdem canonice Domini Salvatoris collata, et quæ per præcepta regum et imperatorum vel per firmitates succedentium episcoporum, seu quæque collatione religiosorum hominum ibidem collata sunt vel conferenda : ecclesias scilicet intra eandem civitatem Taurini, unam in honorem sanctorum apostolorum Philippi et Jacobi, aliam in honorem sanctorum apostolorum Simonis et Judæ, tertiam in honorem sancti Stephani martyris, quartam in honorem sancti Martiniani, quintam in honorem sancti Eusepii, sextam in honorem sancti Martini. Castrum etiam super portam ejusdem civitatis quæ dicitur Turriana, et omnem decimam tam intus quam foris ejus civitatis, cum molendinis et piscationibus in ipso fluvio Turia. Insuper etiam omnes res ejusdem canonice tam intus quam foris, cum suis solaris, casis, hortis, accessibus, terris, servis et ancillis, omnibusque præfatæ canonice pertinentibus. Largimur etiam omnes decimas indomnicatas ejusdem sedis episcopi, et decimas Beneficiorum omnium fidelium ejusdem episcopi. Ecclesiam quoque cardinalem in honorem sancti Maximi in Quinto, et ecclesiam Sancti Stephani in Maliasco, ecclesiam Sanctæ Mariæ, ecclesiam Sancti Petri, ecclesiam Sancti Laurentii, cum omni decima prædictæ villæ : cortem in Alpiniano cum castro et capella Sancti Petri infra ipsum castrum sita : altera vero trans Turiam flumen Sanctæ Mariæ, cum molendinis, piscationibus, et omnibus appendiciis ad eundem aspicientibus : cortem in Lifiniasco, cum castro et capella Sancti Mauricii in eodem castro, cum omnibus ad se pertinentibus : ecclesiam Sancti Victoris et Coronæ, cum omni decima in Marcomeda, et cum terris ac mansis ad prædictam canonicam pertinentibus ; ecclesiam Sancti Macharii in Vifasco cum terris et decimis ejusdem villæ. Plebem vero in durione Sanctæ Mariæ, cum omni decima ad eum pertinente in planitiis, casis, terris, vineis, et capellam Sancti Solutoris in monte Pharrato : ecclesiam Sancti

A Viti in villa quæ dicitur Arsitis, cum corte tota, et decima, et portibus, piscationibus, omnibusque sibi adjacentibus : ecclesiam Sancti Georgii cum monte, ubi exstat in Villaparso, cum omni decima ejusdem villæ, et mansis eidem canonice pertinentibus. decimam in Malvasio cum duabus ecclesiis, una in honorem Sanctæ Mariæ, alteram in honorem Sancti Martini, et omnem decimam in Vallebas, et in Vallesurda, et in Milionico, et inde Ligdia, cum terris et vineis ad præfatam canonicam pertinentibus : cortem in Saxinas cum ecclesia in honorem Sancti Joannis cum omni decima, molendinis, silvis, buscaliis, palariis, et omnibus appendiciis ; omneque decimam ejusdem cortis : cortem in Martirato cum capella Sancti Martini, cum silvis, buscaliis, et omnibus appendiciis suis : cortem in Parataza cum omnibus suis pertinentiis ; capellam in Romaniano in honorem sancti Remigii : cortem in Priolo cum castro et capella in eodem castro in honorem sancti Secundi, cum omnibus suis pertinentiis. cortem in Audisello, et Mandego, cum suis pertinentiis : cortem in Patiano cum castro, et decimas capellis : cortem in Balbiano cum capella una : cortem in Aliniano, cum castro, et capella in eodem castro in honorem sancti Remigii : capellam, mansos, vineas, atque casas in Orsenasco ; cortem in Santena, cum castro et capella in eodem castro in honorem sancti Pauli, cum omni sua decima ejusdem cortis ; cortem in Bulgare, et partem in castro cum portibus, molendinis, piscationibus, silvis, et omnibus sibi pertinentibus : medietatem cortis Barisæ cum medietate capellæ in honore sancti Michaelis : cortem in Scandaltico, cum plebe in honore sancti Dalmatii, et capellis quatuor in eadem corte, una in honorem sancti Michaelis, aliam sancti Joannis, tertiam sancti Andree, quartam sancti Martii, cum omni decima, et molendinis, silvis, pascuis, pratis communibus et privatis, omnibusque ad prædictam canonicam pertinentibus : capellam in Polengaria in honore sancti Remigii, cum omnibus ad eam pertinentibus in Sablone, cum mansis quinque, et medietate decima ejusdem villæ, una cum terris, castris, capellis, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, molendinis, portibus, ripatiis, aquis, aquarumque decursibus, piscationibus, servis et ancillis, silvis, decimis, fletis, redditibus, paludibus communibus et incommunibus, ripis, rupinis, cultis et incultis, mobilibus et immobilibus, ad jus prædictæ canonice, canonicorumque usus et sumptus, quæ pro tempore fuerint, pertinentibus vel aspicientibus in integrum, nostræ confirmationis auctoritate, et quæ collata sunt, et conferenda, concedimus, largimur, ac stabilimus, omnium hominum consensu, et assensu remota et procul abdicata.

Insuper quoque per hanc nostri præcepti paginam præcipimus atque jubemus ut nemo episcopus, eorumque iudex publicus, aut missus discurrens, aut marcomes, sculderius, gastaldus, vel cujuslibet potestatis magna, parvaque persona has prædictas ca-

ica res audeat invadere, diripere, vel quocunque
 nolimine de potestate canonicorum, ibidem Domino
 militantium, ausu nefario auferre, nec in beneficium
 unquam dare præter voluntatem prædictorum ca-
 nonicorum, neque ad causas judiciario more, ut
 liqua supraposita, aut violentia faciendum ullo
 nunquam tempore ingredi audeat. Sed liceat eos cum
 omnibus rebus ac familiis suis sub nostra consistere
 tuitione, atque immunitatis defensione. Si vero
 verimoniam adversus jam dictos canonicos tam de
 liberis hominibus, quam de servis, seu de rebus
 ritæ fuerint, jubemus ut ante præpositum et cano-
 nicos ejusdem ecclesie finiantur, et ad finem usque
 educantur. Si quis igitur contra hanc nostri præ-
 cepti paginam, nostræque jussionis auctoritatem
 liquid agere aliquando tentaverit, aut ex his quæ
 supra scripta sunt, quidpiam violare præsumperit,
 fiat se auri optimi libras ducentas compositurum,
 medietatem cameræ nostræ, et medietatem parti
 prædictorum canonicorum, nostræque insuper inci-
 disse majestatis offensam. Et ut hoc nostræ inmu-
 nitatis præceptum inviolabilem et inconvulsam
 obtineat firmitatem, manu propria subtus illud fir-
 navimus, et annuli nostri impressione assignari
 fecimus.

*Signum domni Heinrici Romanorum imperatoris
 invictissimi.*

Henricus cancellarius vice Herimanni archicancel-
 larii recognovi.

Acta Kalendis Maii, anno Dominicæ Incarnationis
 millesimo quadragesimo septimo, indictione xv, C
 anno autem domni Heinrici seu ordinationis ejus
 decimo octavo, imperantis vero primo.

Actum Mantuæ, in Dei nomine feliciter.

XV.

*Præceptum Heinrici imperatoris de libertate et rebus
 monasterii Casauriensis.*

(Anno 1047.)

[MURATORI, *Her. Ital. Script.* II, II, 357.]

In nomine sanctæ et individue Trinitatis. HEIN-
 RICUS, divina favente clementia, Romanorum impe-
 rator Augustus.

Si servorum Dei petitionibus assensum præbue-
 rimus, ad spem divinæ remunerationis nobis pro-
 futurum esse non diffidimus. Quapropter omnium
 Christi nostrique fidelium tam futurorum quam
 presentium, noverit industria qualiter nos pro
 more divino animæque nostræ remedio, tam ob
 petitionem venerabilis Adelberti monachi, quam et
 Hermani sui Guimarii, de Ecclesia Sanctæ Trinita-
 tis, et sancti Quirici martyris, in vocabulo Pla-
 centro, in comitatu Balbense, ubi Finianus dicitur:
 concedimus eis ad habendum et possidendum
 eorum prædictum locum, tam ipsis, quam et abbati
 eorum. Ut nullus dux, marchio, episcopus, comes
 aut vicecomes, aut magna parvaque persona ali-
 quam molestiam seu invasionem facere præsumat.
 Nos super concedimus eis prædictum locum Finianus
 in introitu et exitu suo, quod est a capite; sine

A Serra de Barbarano, pede sine ipso Rigo de Pla-
 centri, de uno lato sine ipso valle de Fuge, ex alio
 latere serra de Corviano, cum ipsa furca cum omni
 pertinentia sua: et sunt in supradictis istis modio-
 rum de terra quatuorcenti, et si amplius inventum
 fuerit, ad ipsam jam dictam ecclesiam pertineat,
 cum terris, vineis, aquis, aquarumque decursibus,
 piscationibus, molendinis, cultis et incultis, omnia
 et in omnibus, et quidquid de prædicti monasterii
 possessionibus fiscus noster sperare potuerit ipsi
 pro æternæ remunerationis præmio concedimus.
 Et ut nullus mallaturam persolvat advocato ejus,
 etc., ut in superioribus privilegiis.

*Signum domni Heinrici secundi Romanorum invi-
 ctissimi imperatoris Augusti.*

B Henricus cancellarius vice Herimanni archicancel-
 larii recognovi.

Data Kalendas Januarii, anno Dominicæ Incar-
 nationis millesimo quadragesimo septimo, indictione
 decima quinta; anno autem domini Heinrici tertii
 ordinationis ejus decimo octavo, regnantis quidem
 octavo secundi, imperantis primo.

Actum ad Columna civitatem in Dei nomine fe-
 liciter. Amen.

XVI.

*Præceptum Heinrici imperatoris de libertate et rebus
 monasterii Casauriensis.*

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, HEIN-
 RICUS divina favente clementia Romanorum impe-
 rator Augustus.

Si servorum Dei petitionibus assensum præbue-
 rimus ad spem divinæ remunerationis nobis profu-
 turum esse non diffidimus. Quapropter omnium
 Christi nostrique fidelium, tam futurorum quam
 presentium, noverit industria qualiter nos pro
 amore divino animæque nostræ remedio, tum ob
 petitionem venerabilis abbatis Dominici dicti mo-
 nasterii Sanctæ Trinitatis, et B. Clementis martyris
 inibi quiescentis in comitatu quidem Pinnensi, in
 insula, quæ Casa-Aurea vocatur, juxta præcepta
 prædecessorum nostrorum regum ac imperatorum
 quidquid juste et legaliter visum est habere, im-
 periali nostra auctoritate decrevimus corroborare,
 et confirmare quodcumque videlicet idem monaste-
 rium videtur obtinere infra urbem Romanam, etc.,
 ut supra in aliis privilegiis.

*Signum domni Heinrici imperatoris secundi Roma-
 norum invictissimi imperatoris Augusti.*

Henricus cancellarius vice Herimanni archicancel-
 larii recognovi.

Data tertio Idus Martii, anno Dominicæ Incarna-
 tionis millesimo quadragesimo septimo, indictione
 decima quinta, anno autem domni Heinrici tertii
 ordinationis ejus decimo octavo, regnantis quidem
 octavo secundi, imperantis primo.

Actum ad Sanctum Flavianum in Dei nomine fe-
 liciter. Amen.

XVII.

Heinricus, inter imperatores secundus, Bernardo Patavino episcopo jus cudendæ pecuniæ elargitur.
(Anno 1049.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.* II, 714.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. HEINRICUS, divina favente clementia, Romanorum imperator Augustus.

Si sacris et venerabilibus locis proficua dona concedimus, animæ nostræ profuturum nullo modo ambigimus. Quapropter omnibus Christi nostrique fidelibus tam futuris quam et præsentibus, notum fieri volumus qualiter nos ob interventum nostri tori regniq[ue] consortis, scilicet Agnetis imperatricis Augustæ, nec non ob devotum servitium Dei, et petitionem Bernhardi Pataviensis episcopi licentiam et potestatem monetam faciendi in civitate Pataviensi, secundum pondus Veronensis monetæ, sibi suæque Ecclesiæ perpetualiter concedimus atque permittimus. Et ut certior auctoritas hujus nostræ concessionis videatur, in una superficie denariorum nostri nominis et imaginis impressionem; in altera vero ejusdem civitatis figuram imprimi jussimus. Et quoniam secundum imperialem auctoritatem nostrorum antecessorum regum vel imperatorum pro animæ nostræ remedio sanctæ Dei Ecclesiæ prælibatum donum conditione stabili tradimus, volumus firmiterque præcipimus ut nulla major minorve persona Ecclesiam Dei suumque provisorem, Bernhardum videlicet episcopum, ejusque successores hoc nostræ benignitatis dono destituere atque molestare præsumat. Quod ut verius credatur ab omnibus, et per succedentis temporis ævum ab omnibus diligentius observetur, hoc nostræ donationis præceptum manu propria corroborantes, sigilli nostri impressione inferius jussimus insigniri.

Signum domni Heinrici tertii regis invictissimi, secundi Romanorum imperatoris Augusti.

Herimannus Coloniensis archiepiscopus atque archicancellarius recognovi.

Data XVI Kalendas Maii, anno Dominicæ Incarnationis millesimo quadragesimo nono, indictione secunda, anno domni Henrici III regis, imperatoris secundi, ordinationis ejus XX, regni quidem X, Imperii autem III, in nomine Domini.

Actum Goslaris feliciter. Amen.

XVIII.

Privilegium pro Ecclesia Bremensi.

(Anno 1049.)

[LAPPENBERG, *Hamburg Urkund*, 874.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. HEINRICUS, divina favente clementia, Romanorum imperator Augustus.

Quoniam ex debito procurandi regni universis Ecclesiis Romani imperii paternam sollicitudinem debemus impendere, volumus unamquamque, quantum ex divinæ gratiæ nobis conceditur munere, sublimare et nostrorum beneficiorum donis in me-

A lius promovere. Unde quidem omnes Christi que tam futuri quam præsentis noverint fidei, qualiter nos ob petitionem nostri tori ac regni consortis, scilicet Agnetis, imperatricis Augustæ, et ob devotum famulatum nostri fidelis et dilecti Adelberti, Bremensis Ecclesiæ archiepiscopi, cum consensu Berenhardi ducis et Udonis comitis et aliorum cohæredum, ad ejusdem ecclesiæ altare, et honore sanctæ Mariæ, Genitricis Dei perpetuæ virginis, ac sancti Petri, apostolorum principis, unum forestum cum legitimo banni jure tradimus in pago Lara vel Steiringa, scilicet in dacia Berenhardi ducis, et infra terminos quos subus nominatim dicimus, situm, incipiens enim a ponte, qui vulgari lingua Buribruc dicitur, et sic descendens juxta Huntam fluvium usque in alveum fluminis Aldena dicti et inde per decursum, ubi Allex Wiseram influit, et inde a concursu istorum Liviorum sursum per crepidinem Wisere usque ad illum locum ubi Bremensis archiepiscopus et Mindunensis episcopi concurrunt termini, et rursus per terminum eorumdem episcopiorum versus occidentem usque ad prænominatum pontem. Ea videlicet conditione et ratione ut nullus absque licentia præfati archiepiscopi successorumque suorum, alium genus ferarum, quod jure banni interdictæ lege qualibet, venatoriæ artis industria in eodem foresto præsumat capere vel decipere. Quisquis autem contra istam nostri imperialis præcepti conditionem infra præfinitum ejusdem foresti veteris terminum, eandem erga archiepiscopum emendationis habeat legem, quæ omnibus legaliter constituta est, qui in nostro contra vetitum venantur foresta

Et ut istud nostræ auctoritatis donum stabile per omne maneat ævum, hoc cyrographum inde conscriptum manu propria corroborantes, sigilli nostri impressione jussimus insigniri.

Signum domni Heinrici tertii regis invictissimi, secundi Romanorum imperatoris Augusti.

Ulvintherius cancellarius, vice Pardonis archicancellarii, recognovi.

Data... Kal. Junii, anno Dominicæ Incarnationis 1049, indictione II, anno autem domni Henrici tertii regis, imperatoris secundi, ordinationis ejus XXI, regni quidem X, imperii autem III, in nomine Domini.

Actum Mindo feliciter. Amen.

XIX.

Heinrici inter imperatores secundi diploma quo datus advocatus cum variis juribus ac privilegiis concessit monasterio Veronensi Sancti Zenonis.

(Anno 1050.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.* V, 291.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. HEINRICUS, divina favente clementia, Romanorum imperator Augustus.

Imperialem sublimitatem concedet ut quæ cæteris dignitatibus excelsior colitur, tanto jussu petitionibus Deo servientium benignior nec clementior inveniantur. Quapropter notum esse

omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ nostrisque fidelibus, tam futuris quam præsentibus, qualiter abbas Michael monasterii Sancti Zenonis martyr, nostram clementiam suppliciter exorando adiit, ob amorem Dei omnipotentis, beatique Zenonis martyris reverentiam multum nos deprecans, quod de reus ecclesiæ Sancti Zenonis monasterii, quas nostra ei concessit pietas, ab invasoribus non molecum patitur dispendium. Unde deprecatus est ut ex nostris fidelibus duos ei concederemus advocatos, Berifredum videlicet et David, qui causam monasterii procurent advocacionis gratia. Nos vero, iustis eius petitionibus consentientes, pro remedio animæ nostræ et ob interventum dilectissimæ conjugis nostræ imperatricis Agnetis, et propter incrementum filii nostri Henrici quarti regis, prædicto monasterio concedendo confirmamus, ac serenitatis nostræ litteras censuimus fieri: quibus præcipimus ut memorati vassalli nostri in quibuslibet comitatibus seu pagis advocati illius existant de rebus supradictæ ecclesiæ, castris, arimannis, seu famulis, et in quibuscunque necessitas postulaverit, nullusque eis ad hoc exercendum opus aliquid contradicere præsumat. Sed sic huic rei studeant, ne per aliquam injuriam jam dictæ ecclesiæ minuentur facultates. Jubemus quoque ut ubi necessitas postulaverit, et utilitas dictaverit, ut in illorum bonis, ac possessionibus, arimannis, vel famulis, neque dux, neque marchio, neque comes, aut aliqua major vel minor persona nullo modo potestatem habeat placitandi, aut aliquod districtum habendi, vel notitias aut chartas faciendi, excepto prænominatis advocatis Michaelis abbatis, suorumque successorum. Concedimus potestatem placitandi, et notitias vel chartas faciendi in omnibus rebus, ac possessionibus Sancti Zenonis monasterii, eo tantum videlicet ordine, ut jam supradicti advocati de omni generali placito, semel in anno facto, tertiam portionem in beneficia suæ militiæ consequantur, excepto de Parona, et Cassano, et Villa. Si ultra hoc beneficium aliqua importunitate monasterium quovis ingenio molestare, aut inquietare temptaverint, tamen abbas nostræ auctoritatis robore fretus, indubitanter habeat potestatem illis auferre dominium pariter cum beneficio, et aliis fidelibus provida dispensatione concedere; et insuper de importunitate minime refrenata, quinquaginta libras auri sciant se composituros, medietatem, etc.

Signum domni Henrici tertii regis invictissimi, secundi Romanorum imperatoris Augusti.

Gunterius cancellarius, vice Herimanni archicancellarii recognovit.

Data III Idus Novembris, anno Dominicæ Incar-

(9) Hujus nominis noni, qui ex episcopo Tullensi factus summus pontifex, post adeptam papatus possessionem, natale solum adiit, Henricum imperatorem convenit in Saxonia commorantem, inde Coloniæ veniens, in Gallias Remis concilium celebravit, ac deinde in Germaniam reversus Treviros invisere potuit.

nationis 1050, indictione IV, anno domini Henrici tertii regis, imperatoris autem secundi, ordinationis ejus XXIV, regni quidem XIII, imperii vero IV.

Actum Veronæ in Dei nomine feliciter.

XX.

Henrici III diploma pro Sancto Maximino. — Interventu Leonis papæ IX restituit monasterio curtem Prichinas, pluresque villas confirmat ad usus fratrum.

(Anno 1051.)

[MARTENE, *Ampl. Collect.* I, 425, ex chartario Trevirensis S. Maximini.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. HENRICUS, divina favente clementia, Romanorum imperator Augustus.

Si locis Deo dicatis, quibus beneficia non conferimus, saltem prius ab aliis tradita, et injuste subtracta, vel ablata restituerimus, divinitus nos procul dubio remunerari confidimus. Quapropter fidelium nostrorum tam præsentium scilicet quam et futurorum industria noverit, qualiter nos ob amorem Dei et interventum spiritualis patris nostri domni videlicet Leonis (9) S. R. E. summi pontificis et universalis papæ reddimus cœnobitis S. Maximini, qui in suburbio Trevirorum corporaliter quiescit, curtem quamdam vocabulo Prichina, in pago Cindricke sitam, cum omnibus appenditiis et cum omni utilitate, quæ vel scribi vel nominari poterit, quam nos cuidam Anshelmoni Theodericum abbatem injuste pro beneficio præstare jussimus, modo autem iustitia dictante eandem curtem cum omnibus in quibuscunque locis ad eam juste et legaliter pertinentibus vel aspicientibus rebus, S. Joanni (10) sanctoque Maximo et fratribus eius famulantibus, reddidimus, firmavimus, et in æternum Deo auctore stabilivimus, ea videlicet ratione, ut nec præfatus Theodericus abbas, nec aliquis successorum suorum alicui unquam præstare vel vendere præsumant, sed fratres iidem, inde consolati, sagimen habeant, femoralia etiam (11) mantelas, ac mensalia (12) ad usus necessarios inde percipiant, hospites suscipiant, et peregrinorum ac pauperum usibus fideliter inde deserviant. Statuimus etiam, et hac nostra imperiali auctoritate ad præbendam eorumdem fratrum corroborare decrevimus ecclesias, villas et possessiones, quas sub temporibus regum et imperatorum Dagoberti, Pippini, Caroli, aliorumque prædecessorum nostrorum ad nostra usque tempora, ad peculiaritatem illorum pertinere videbantur, ut ex his victum atque habitum consequantur, hoc est Apula, etc. (enumerat XLIX villas), et in civitate Metensi, et circumcirca domos et agros, vineas, areolas, Brisanga, Weinareskiricha, Crufta, Seranna, et ecclesia in

(10) Quippe basilica monasterii primarium patronum agnoscit S. Joannem evangelistam.

(11) Mantela hic idem videtur esse ac mantellus, vestimenti genus, Gallicè *manteau*.

(12) Mensalia erant supertunica, quibus veteres ad mensam utebantur ad parcendum magis pretiosis vestibus.

Steinsiedl et Diedenhofium. Hæc igitur loca et omnes sancti Maximini ecclesias cum decimis, dote et dotalibus, cum cunctis salicis decimationibus, quas in usus peregrinorum, ac pauperum, et locupitum constituimus, ad peculiaritatem fratrum Deo ibi famulantium more prædecessorum nostrorum regum et imperatorum tali modo et ea ratione delegamus et corroboramus, ut sicut Henricus decessor noster divinæ memoriæ Augustus instituit, postquam de eadem abbacia ea quæ ad expeditionem, sive ad regale servitium pertinebant, abstulit, nullus imperator, nullus rex, nullus abbas de eisdem locis et ecclesiis alicui de his qui liberi dicuntur homines, sive alterius ecclesiæ vel domini famulo vel ministro quidquam beneficiare vel ab eorum jure distrahere præsumat, sed liceat inde abbatibus luminaria ecclesiæ restaurare, ædificia recuperare, et necessaria fratribus fideliter ministrare. Et ut hoc præceptum inde conscriptum firmum semper et stabile permaneat, non solum hoc manu nostra firmatum sigilli nostri impressione insigniri jussimus, verum etiam ut apostolicæ defensionis auxilium, si quis eis hæc infringere voluerit, habere valeant prædicti patris nostri, domni videlicet Leonis sanctissimi papæ privilegium inde conscriptum eidem venerabili loco obtinere meremur.

Signum domni Henrici III, regis invictissimi, II Romanorum imperatoris Augusti.

Winnitberius cancellarius vice Bardonis archicancellarii et archiepiscopi recognovi.

Data XII Kal. Februarii, anno Dominicæ Incarnationis 1051, anno autem domni Henrici tertii regis, secundi imperatoris, regni XIX, imperii vero V.

Actum Treviris in Dei nomine feliciter. Amen.

XXI.

Privilegium domni Henrici tertii regis seu imperatoris super Clotteno. — Confirmat monasterio Brunwillarensi donationem factam a Richeza regina Poloniae.

(Anno 1051.)

[MARTENS, *Amplias. Collect* I, 427, ex ms. Brunwillar.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. HEINRICUS, divina favente clementia, Romanorum imperator Augustus.

Si locis Deo dicatis, quibus beneficia non conferimus, saltem ab aliis fidelibus Christi tradita confirmaverimus, divinitus nos procul dubio remunerari confidimus. Quapropter fidelium nostrorum, tam præsentium scilicet quam futurorum, magnitudo comperiat, qualiter quædam domina venerabilis Richeza nomine, regina quondam Poloniae, prædium suum Clotteno dictum, aliis locis subternotatis, id est Comenheim, Elre, Brembe, Asche, Masbrech, Wernus, Tanclach, Wilre, et Pulego, Clucomo, Chundedo, Merle, et Ryle, Erichriche, Lutzenrodo, Dreise, et Ottingin, cum mansis et mancipiis, et cum omni integritate ipsius, in villis, in

areis, in mansionibus, in vineis, in arpennis, in silvis et in agris, in pratis, in aquis aquarumque decursibus, et in pascuis, viis et inviis, terris cultis et incultis, exitibus et redditibus, quæsitis et inquirendis, et cum omnibus appendiciis suis, absque ulla sui diminutione, pro remedio animæ suæ factisque sui beatæ memoriæ Ottonis ducis, aliorumque parentum suorum in monasterio Brunwillari sepultorum libere et integre Deo sanctoque Nicolao ad prædictum monasterium per manum Henrici Palatini colaitis filii patris sui, sub cuius tunc mandiburdio manebat, contradidit, terminum etiam et bannum ejusdem prædii, sicut ipsa prius habuit: fluvio Andrida usque ad fluvium Elza ita constitit, ut nullus ibi aliquam potestatem habeat, nisi abbas ejusdem loci et villicus ejus quem constituat. Quædam etiam arpennas, id est vineas quibusdam servientibus suis beneficiaverit, id est Ruperto præposito duas, Weringero de Salevelt duas, Sigelodoni de Odendorff duas, Sigifrigo pincernæ tres, Epponi de Aldendorff duas, et cameras juxta dominicam curtem, Alberto fratri Winboldi duas, Ebriconi de Geldestorp duas, Ausfrido clerico sex XIII mansos cum mancipiis suis ad Lutzenrode, et vinum quod dicitur Srozwil, in Clotteno Ernestoni fratri suo duos mansos cum mancipiis, in Dreise Wolferum etiam tradidit illuc cum sua possessione, ea videlicet conditione, ut quandiu vivant, ecclesiæ bona sive beneficia habeant; post mortem vero liberum nullus hæredum suorum quidquam de his sibi quasi jure hæreditario vindicet aut possideat, sed in jus et dominium S. Nicolai et abbatis ipsius, ac fratrum sibi servientium redeant, ut quod abbas vel alius sibi ac fratribus inde judicaverit, faciat atque disponat. Homines etiam quos dedit S. Nicolao in tradidit, ut nullus extraneas, nisi forte liberas vel ex potestate S. Petri Coloniae ducat uxores. Si autem alienas acceperint uxores, omnis hæreditas eorum et universa quæ possident, ad S. Nicolai cedant monasterium, et nullus hæredum suorum in his quidquam habeat. Si vero ex potestate S. Petri Coloniae uxores duxerint, filii eorum iterum accipiant uxores ex potestate S. Nicolai; quod si non fecerint, omnis hæreditas eorum et omnia quæ possident, ad S. Nicolai et abbatis redeant dominium. Eadem vero rogante, abbas Tegeono prædicti monasterii idem et prædium permisit, cui beneficium postquam ipse illud in suam redegerat dominium, cui statim curtem Caneda et familiam quinque libras ibi solventem, quod fuit Ellois beneficium ad Gewere tradidit vi arpennas Clotteno, quæ fuerunt Siconis comitis beneficium, et duas mansiunculas quas Wezelmus habuit, et in quibus habitavit. Tradidit etiam castrum suum Chucome Henrico palatino comiti filio patris sui, ea scilicet conditione, ut quandiu viveret, super ipsum Clotteno defensor et advocatus existeret; post obitum vero suum, si ipse hæredibus careret, proximus hæres dominæ Richezæ reginæ advocatiam super

dem bona haberet; si vero et ipsi hæredes defuerint, Coloniensis archiepiscopus eandem advocatiam tribuat cuicumque abbas et fratres petierint. Siconi vero comiti, qui eandem advocatiam a palatino comite, prædicta regina Richeza petente, suscepit tale servitium tribus tantum temporibus anni sibi que succedentibus advocatis constituit, scilicet ut ad unumquodque placitum detur advocato modius unus tritici et unus siliginis, et quinque solidi levis monetæ valentis, et tantum uni detur, quantum ad istud servitium conveniat, modii quinque avenæ, id est ad duo placita modii decem avenæ. In natali vero sancti Joannis Baptistæ in prato quod vocatur Summunt, pabulum ei detur in gramine, addito uno modio avenæ. At si villicus vel de ædificiis vel de agricultura placitum ibidem habuerit, nullam inde partem vel justitiam querat advocatus, similiter et de placito, quod vocatur Ludine. Hanc autem traditionem cum moneta et marcatu per manum Heinrici palatini comitis, sub cujus tunc mundiburdio manebat, in præsentia nostra et Hermanni sanctæ Coloniensis Ecclesiæ venerabilis ac pii archiepiscopi, multorumque principum regni fecit, quam abbas Tegeno ejusdem monasterii, et Sico præfatus comes et advocatus ibidem susceperunt, nostram imperialem flagitantes clementiam, ut eadem bona Deo sanctoque Nicolao confirmarem, et ut navibus et bonis abbatibus et fratrum et familie de Cloteno et Mesenich per alveum Rheni sive Mosellæ, quotiescunque necessitas poposcerit, liberum assensum et descensum sine aliqua exactione telonei traderemus; quorum petitioni annuentes, chartam hanc inde conscribi, manuque propria, ut sultus videretur, corroborantes, sigilli nostri impressione jussimus insigniri; quam si quis infringere tentaverit, ad primum iram Dei sanctique Petri, simulque omnium sanctorum incurrat.

Signum domni Heinrici tertii regis invictissimi, secundi Romanorum imperatoris Augusti.

Wintherus cancellarius vice Bardonis archicancellarii recognovit.

Data xv Kal. Augusti, indictione iv, anno Domini Incarnationis 1051, anno autem domni Heinrici tertii regis secundi imperatoris, ordinationis ejus xxiv, regni vero xiii, imperii quinto.

Actum Complingin feliciter. Amen. Cujus rei testes sunt Hermannus Coloniensis archiepiscopus, Henricus comes palatinus, Sico comes, Starchri comes, Gerardus, Berengerus, Gozwinus, Rutgerus, Embrico. Eppo, Winboldus, Ansfridus.

XXII.

Diploma Heinrici III, pro Brunwillarensi monasterio. — De fundationis monasterii confirmatione per Hermannum Coloniensem archiepiscopum et Richezam reginam Poloniae, deque jure advocatorum.

(Anno 1051.)

[MARTEN., *Ampl. Collect.* I, 430.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. HENRI-

cus, divina favente clementia, Romanorum imperator Augustus.

Notum esse volumus præsentibus et futuris quod charissimus noster Hermannus, sanctæ Coloniensis Ecclesiæ venerabilis ac pius archiepiscopus, nec non soror ejusdem domna Richeza, Poloniæ quondam regina, ad nostram accedentes præsentiam, abbatiam in loco qui Brunwylre dicitur, a suis parentibus, domno Ernfrido scilicet comite Palatino et sua conjuge domna Mathilde primum fundatam; dehinc post decessum eorum ad ipsos jure hæreditario devolutam, ipsum etiam prædium Brunwylre cum omnibus appendiciis suis, sicut ab ipsis devote Deo sanctoque Nicolao traditum, ac pia dispensatione primum fuerat constitutum, sibi in jus hæreditarium legibus postularunt. Quibus in mea præsentia placito indicto, legibus discussis, filii parentum hæreditatem justitia dictante per sententiam principum obtinuerunt. Qui mox timore et amore Dei communiti, pro se suorumque parentum, fratrum ac sororum in gremio ejusdem ecclesiæ sepulorum, æterna memoria dictum prædium Brunwylre cum omnibus appendiciis suis, et cum omni integritate, scilicet in agris, in pratis, aquis, pascuis, silvis Deo ac sancto Nicolao et fratribus ibidem Deo servientibus perpetuo possidendum, secundum definitionem ac liberam parentum suorum traditionem pari devotione contulerunt. Terminum etiam et hanc ipsius prædii prædicto monasterio, sicut eorum progenitores habuisse noscuntur designantes, a via quæ dicitur Jacobs-wech, usque ad viam Hespeth, rursumque a via Hespeth ad viam-regiam, et a via-regia per cursum rivuli qui dicitur Visbach usque trans fluvium qui dicitur Arnese, ita constituerunt, ut nullus ibidem aliquid juris vel potestatis habeat, præter abbatem ipsius loci et villicum ejus quemcumque stulerit. Pro abundanti quoque cautela, beato Petro sanctæ Coloniensis Ecclesiæ summo patrono idem monasterium dictumque prædium in proprietatem absque omni exceptione in manus Christiani Coloniensis advocati rata ac perpetua donatione tradiderunt, quatenus idem locus ab omni præsentium et futurorum, tam pontificum quam regum, seu imperatoris liber dominatu, lætius tam pro nostra quam pro illorum salute vacaret. Verum quia plerumque accidit servos Dei aut perfidorum violentiis opprimi, injuriis seu damnis fatigari, cauto deliberationis moderamine constituerunt, ut Coloniensis archiepiscopus de consilio ac voluntate abbatibus, dictæ ecclesiæ advocatum præficiat, dummodo abbas idoneum velit; post quem qui secundus dicitur advocatus nullo modo subrogetur. De servitio etiam quod exhibendum erit hujusmodi advocato sic ordinaverunt, scilicet ut tribus anni temporibus, quibus legitima placita observanda erunt, cum xx equis advocatus in locum veniat, et prima nocte qua venerit sequentique die servitium ei abbas tribuat, ut tantis sufficiat; dehinc mane scilicet tertia die prandium solummodo accipiat et recedat. Ipse quoque advoca-

tus caveat, ne super statutum sibi servitium superfluum aliquid exigit vel requirat. Si vero plures secum adduxerit, in abbatis erit arbitrio ipsis aliquid aut nihil dare. Familia quoque ejusdem Ecclesie observet placitum advocati tribus anni temporibus, et non amplius. Quoties vero abbas vel suus villicus apud *Brunwilre*, vel quolibet in loco infra terminos abbacie placitum habere voluerit, quod vulgariter *Buding* dicitur; id suae sit potestatis, nihilque in tali placito advocatus requirat, aut sibi vindicare praesumat. Hujus igitur constitutionis paginam, quae ad instantiam supra memorati Coloniensis archiepiscopi, et suae sororis dominæ Richezæ reginæ, in nostra primorumque regni praesentia, juste et rationabiliter ordinata est, ut rata et inconvulsa in perpetuum permaneat, manu propria, ut subtus videtur, corroborantes, nostri sigilli impressione jussimus insigniri: quam si quis infringere tentaverit, Dei omnipotentis sanctique Petri et omnium sanctorum incurrat iram, et ut violator nostrae constitutionis perdat advocatiam illam, sciatque se compositurum auri purissimi libras centum, nostrae camerae medietatem, archiepiscopo alteram medietatem.

Signum, etc., ut supra.

XXIII.

Diploma Henrici III pro S. Maximino. — Adversus advocatos, quorum juri et privilegiis limites ponit.

[MARTENE, *Ampl. Collect.* II, 432, ex ms. S. Maximini.]

In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. HENRICUS, divina favente clemencia, Romanorum imperator Augustus.

Si ecclesiis vel cœnobiis divino cultui mancipatis alicujus patrocinii vel defensionis solatium adversus insolentiam perfidorum præbuerimus, divinitus nos remunerari procul dubio credimus. Quapropter omnium sanctæ Dei Ecclesie fidelium, tam praesentium quam futurorum comperiat sagacitas, qualiter nos ob remedium animæ nostræ et progenitorum nostrorum, interventu etiam charissimæ contactalis nostræ Agnetis imperatricis augustæ, nostrique filii dilectissimi Henrici IV (13) regis, crebram et importunam querimoniam Theoderici abbatis cœnobii S. Maximini benigne suscepimus, et coram fidelibus nostris diligenter discussimus, de multis scilicet oppressionibus quas familia S. Maximini patiebatur a comitibus et advocatis, adeo etiam ut videretur destituta antiquis legibus, et non quasi regalis abbacie familia, sed ut propria advocatorum ancilla esset in servitum redacta.

Unde nostrorum consilio amicorum præcipiendo decrevimus, et coram legatis nostris Bertolto

A scilicet comite de Strumburg, et Dragebodome ministro nostro, et aliis nuntiis nostris, et coram praesenti abbate Theoderico, et comite Giselberto tunc temporis advocato, majores et antiquiores de familia Sancti Maximini convocarentur, et sacramento constricti confirmarent, quibus legibus temporibus Henrici ducis senioris et Henrici ducis junioris familia illa subjaceret, qualiter placita et judicia fierent, ut ipsi et posteri eorum eodem jure eademque lege exinde perfruerentur. Electi sunt ergo qui hanc legem et justitiam facerent inter abbatem et advocatum, secundum jura priorum et antecessorum suorum, super reliquis sanctorum confirmarent, et postea Treviri in praesentia episcoporum Eberardi Trevirensis, Liutbaldi Moguntiacensis, Adalberonis Mettensis, et Deoderici Virdunensis episcopi, et aliorum principum nostrorum juxta petitionem praedicti abbatis sacramento corroborarent. Confirmatum itaque est eorum sacramento, quia advocatus familiae illius, nisi ter in anno in abbacia placitare non debeat. Quidquid autem illis placitis quisque reus vaticaverit, arbitrio abbatis et suorum praepositorum et villicorum secundum culpam et posse uniuscujusque hominis cedat, et duæ partes abbati, tertia advocato cedat. Et si aliquis forte culpam furti vel seditionis inciderit, et abbas ob rebellionem temeritatis advocatum accerserit, ex eodem vadio abbati duæ partes, advocato tertia proveniat: ita tamen si advocatus a regia manu bannum suscepit, aliter in abbacia placitare non praesumat. Servientes vero qui praebendarii et qui fratribus infra claustrum serviunt, vel qui foris ad curtes dagescalci dicuntur, nulli advocato neque (14) hunnoni subiaceant, sed tantum abbati ejusque praepositis quibuscunque culpis respondeant. Advocatus qui bannum a regia manu suscepit, proxima die post festum S. Maximini super praedia et mancipia eorum qui (15) scaramanni dicuntur, illa sola die, si jejunium, vel celebre festum, aut Dominicus dies non fuerit, placitabit; sin autem jejunus, prima sonante, placitum intrabit, et usque ad horam nonam illud tenebit, postea vero nullum diutius ibi stare cogere poterit; et quidquid ibi acquisierit, duæ partes abbatis, tertia ejus erit nullamque alium post se ponere praesumat qui vocetur postadvocatus. Eadem vero die abbas ipsi advocato servitium dabit duos modios panis (16), frizingas IV et unam amam vini. Si ecclesie homo interfectus fuerit, et abbas aut villicus ejus ab homicida wiregildum exigere poterit, totum sui juris erit: sin autem advocatum necesse fuerit accersire, tertia pars cedet ei potestativa. Per abbaciam placitare hospitia vel servitia a rusticis exigere, petitionibus

judicium.

(16) Frisingam seu frisingam alii vitulum, alii porcum adultum, alii porcellum seu fetum porci aut ovis, alii pernam interpretantur; qua de voce vide Cangium.

(13) Anno 1054 Henricus, Henrici III imperatoris filius, Aquis in regem Romanorum inunctus est, teste Sigeberto in Chron.

(14) Hunnones erant quoddam magistratuum genus.

(15) Scaramanni erant servientes seu ministri

gravare, et pecora eorum aut palefridos tollere et redditus ab ipsis extorquere, tam comitibus quam advocatis omnimodis imperiali auctoritate interdiximus. Et ut nostræ præceptionis de his omnibus firma servetur auctoritas, manu propria subterfirmavimus et sigilli nostri impressione insigniri jussimus.

Signum domni Heinrici, tertii Romanorum imperatoris Augusti.

Gebehardus (17) episcopus et cancellarius vice Wezelonis archiepiscopi et archicancellarii recognovi.

XXIV.

Heinrici III regis, et II imperatoris, diploma, quo clerum Volaterranum a jure comitum eximit, et Ecclesie Volaterrane omnia illius jura ac privilegia confirmat.

(Anno 1052.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.*, III, 641.]

In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. HEINRICUS, divinæ pietatis ordinatione secundus Romanorum Augustus.

Ea conditione curam nostri officii nobis divinitus commissam credimus, quatenus in cunctis negotiis divini timoris zelum semper præ oculis habentes sic sollicitemur de mundani regni dispositione, ut ante Regem regum securi veniamus in reddenda ratione. Quapropter cum omnium subjectorum nos oportet curam agere, ecclesiarum tamen præcipue quarum salva incolumitate dum divino cultui debitum solvitur, Christianæ religionis integritas conservatur. Quocirca omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrisque fidelibus, notum esse volumus tam presentibus quam futuris, qualiter Wido, sanctæ Volterrensis Ecclesiæ episcopus, nostram clementiam adiit, super comitem reliquosque publici juris ministros miserabilem querimoniam agens, quod sub occasione exigendi juris, clericos et famulos Ecclesiæ, aliosque super terram Ecclesiæ stantes graviter affligendo inquietant, et dignitatem sanctæ Ecclesiæ indecentissime inhonestant. Ejus itaque miserabili querimoniæ aurem nostræ pietatis adhibentes, de Ecclesiæ liberatione statuimus, ne perfidia iniquorum hominum ulterius eam sub qualibet occasione lacerandos permitteremus. Interventu itaque Agnetis nostræ dilectæ contectalis, et Opizonis nostri cancellarii, concedimus prædicto episcopo, suisque successoribus clericos et famulos, aliosque super terram suæ Ecclesiæ inhabitantes in sua potestate, ut liceat ante se causam agere, et per duellum qualibet legali sententia litem definire, omnium hominum remota contradictione. Præterea omnia quæ Adelmus bonæ memoriæ cum uxore sua per chartulam oblationis Volterrensi Ecclesiæ contulit, scilicet castellum de Pulliciano, cum monasterio Sancti Sepulcri, aliisque pertinentiis, et castellum de Monteacutulo, cum suis pertinentiis, et suam por-

(17) Scilicet Eichstadiensis qui tum erat regi a cancellis et consiliis, quique defuncto Leoni papæ IX

tionem de Rocca de Cori, cum suis pertinentiis, et eam portionem quam prædictus episcopus de castello de Montegabro acquisivit, seu quidquid prædicta ecclesia in castello de Casallia tenebat, et judicatum quod Ugo Cunizonis filius prædictæ ecclesiæ fecit, et omnia quæ Deo annuente eadem ecclesia juste et legaliter admodum acquireret, nostræ præceptali auctoritate dictæ ecclesiæ confirmando stabilimus, eo videlicet ordine ut nullus dux, marchio, comes seu qualibet magna parvaque persona prædictam ecclesiam vel episcopos per tempora Deo dante ibidem ordinaros de omnibus quæ supra leguntur, disvestire seu molestare præsumat. Si quis igitur hujus nostræ donationis et confirmationis præceptum violare præsumserit, componat auri optimi libras centum, medietatem cameræ nostræ, et medietatem jam dictæ ecclesiæ, suisque rectoribus. Quod ut verius credatur, diligentiasque ab omnibus observetur, manu propria roborantes, sigillo nostro hoc præceptum insigniri jussimus.

Signum domni Heinrici secundi Romanorum imperatoris Augusti.

Opizo cancellarius vice Herimanni archiepiscopi et archicancellarii.

Actum xv Kalendas Julii, anno Dominicæ Incarnationis 1052; anno autem domni Heinrici tertii regis secundi imperatoris, ordinationis ejus xxiv, imperii vi.

Actum Turengo, feliciter. Amen.

Sequuntur signa notariorum qui descripserunt ex authentico.

XXV.

Heinricus inter reges tertius, inter Augustos secundus, bona ac jura cuncta suo præcepto confirmat Ecclesie Vercellensi, ejusque episcopo Gregorio.

(Anno 1054.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.*, VI, 319.]

In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. HEINRICUS, divina favente clementia, Romanorum imperator Augustus.

Quia nullus extra Ecclesiam salvus potest fieri, consequens est ut unusquisque fideliter laborans in agro Dei sine intermissione incubat incremento ecclesiasticæ rei. Certum est enim quia sicut exaltatur mater omnium viventium, ita crescunt merces omnium sibi servantium. Quapropter universorum ejusdem fidelium, tam præseptum quam futurorum noverit charitas, quod nos ecclesiasticis profectibus incumbentes, ac dilectissimæ nostræ conjugis imperatricis, seu charissimi nostri filii regis Heinrici precibus pietatis aures accommodantes, per præsentis præcepti stabile firmamentum sanctæ Vercellensi Ecclesiæ confirmamus omnia bona quiete tenenda ac pacifice in æternum fruenda, quæ sancto Eusebio olim collata sunt a nostris prædecessoribus regibus vel imperatoribus, seu quibuscunque fidelibus. Sed ut mentes fidelium plenius gaudeant, et prædones subrogatus est summus pontifex, Victor II, dictus anno 1055.

entius se custodiant, Vercellensem comitatum, et S netæ Agathæ cum districto et telonio, ac univcrsa publica functione vel exactione, aut redhibitione confirmant: Eusebianæ ecclesiæ. Burielam insuper cum omni sua integritate, id est Vernade, Clavasa, Bedolium, Galienicum, Ponderianum, Mulariam, Andurnum, Cisdulam, Coracodio, in Monte, Cerisdianam, cum omni sua integritate, Sextegnum, Rrovisindam, Monte Cutimali, Pedrorium, curtem quoque Vercellensis civitatis cum omnibus ad eam pertinentibus, Carcuellam in Ondevico, curtem Causanam, curtem Cavalli, abbatiam Sancti Michaelis de Laucedio, Firminianam, curtem Regiam, quam Hortum nominant, cum tota silva. Mialda et Fulgitio, et cum omnibus curtis et villis cum valle Elivi: Pontem etiam Notingum, quem Notingus episcopus quidem Vercellensis Ecclesiæ mirabiliter super eum equitando legaliter recepit: Languscum, curtem de Antimiano cum omnibus suis pertinentiis, aquam de Sicida, aquam de Servo, aquam de Hellerlo cum utrisque ripis a loco ubi nascuntur usque in Padum, aquam Padi cum utrisque ripis a Liomia usque ad plebem Maroæ, aquam de Duria cum utrisque ripis a Petra grossa usque in Padum: Consado, Matsscum, Caudelle, Trevere, Clevoli, Sulzatum, Silva-salva, castellum Quirini, curtem Torcelli. Hæc omnia Vercellensis Ecclesia in æternum habeat, cum omnibus publicis districtis, intratis, teloneis. . . . communibus, venationibus, portibus, molendinis, montibus et vallibus, alpinis, ædificiis, mancipiis utriusque sexus, aquis, vineis, capellis, pratis, pascuis, silvis, aquis aquarumque decursibus, cultis et incultis. Et insuper speciali edicto sancimus ut in omnibus supra nominatis terris nullus mortalium mercatum præsumat insistere, aut districtum vel teloneum aut fodrum, seu aliquam publicam functionem ac redhibitionem exigere, neque piscationem aut venationem exercere, nisi ad profectum vel ad proprium jus ipsius ecclesiæ. Quicumque ergo huic nostræ confirmationi contraierit, nostræ majestatis reus erit. Insuper mille libras auri se compositurum noverit, medietatem imperiali cameræ, et medietatem ecclesiæ cui molestiam intulerit. Quod ut firmiter habeatur et diligentius ab omnibus observetur, hoc præceptum ex nostra iustione factum, nostris manibus subter confirmavimus, et sigilli nostri impressione inferius insigniri iussimus, et Gregorio nostro fidelissimo, Deo dispensante, episcopo, Sancti Eusebii vicario, ad perpetuam pacem suæ Ecclesiæ conservandam consulimus.

Signum domni Heinrici tertii (✱) regis invictissimi. Guntherius cancellarius vice Herimanni archiepilearii recognovit.

Data xv Kalendas Decembris, indictione vii, anno Dominicæ Incarnationis millesimo quinquagesimo quarto, anno autem domni Heinrici tertii regis, secundi imperatoris, ordinationis ejus xxvi, regni vero xvii, imperii viii.

Actum Maguntia, in Dei nomine feliciter. Amen.

XXVI.

Heinricus III rex, imperator II, Arimannis Mantuanis jura ac immunitates confirmat.

(Anno 1055.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.* IV, 15.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. HENRICUS, divina favente clementia, Romanorum imperator Augustus.

Si petitionibus fidelium nostrorum justis et rationabilibus annuimus, et necessitates injustas, violentasque oppressiones secundum imperialis excellentiæ debitum sublevamus, a Deo omnium bonorum recompensatore, meritam retributionem feliciter adepturos fore speramus. Quare omnium sanctæ Dei Ecclesiæ, nostrorumque fidelium tam futurorum quam præsentium industria noverit qualiter Mantuani cives nostram adierunt clementiam, suas miserias et diuturnas oppressiones conquereutes. Nos vero magnis eorum necessitatibus compatientes, ob interventum dilectissimæ conjugis nostræ imperatricis Agnetis, et propter incrementum filii nostri charissimi, Heinrici videlicet quarti regis, nostra imperiali auctoritate omnes superstitiosas exactiones et importunas violentias funditus deinceps illis abolendas, et radicitus extirpandas, mo is omnibus decernimus et confirmamus. Statuentes etiam ut nulla magna parvaque persona prædictos cives, videlicet eremanos, in Mantua civitate habitantes, de suis personis, sive de illorum servis et ancillis, vel de liberis hominibus, in eorum residentibus terra, vel de eremania, et communibus rebus, ad prædictam civitatem pertinentibus, ex utraque parte fluminis Mincii sitis, sive de beneficiis, libellariis, precariis, seu etiam de omnibus eorum rebus mobilibus et immobilibus juste acquisitis, et juste conquerendis inquietare, molestare, disvestire sine legali iudicio præsumat. Præcipimus quoque ut liceat omnibus prædictis civibus secure ire et redire ad mercata omnia sive per terram sive per aquam, quandocumque voluerint, ita videlicet ut non dent ripaticum nec teloneum in Ravenna, in Argenta, in Ferraria, in Summo Lacu, et eam consuetudinem bonam et justam habeant, quam quælibet nostri imperii civitas obtinet. Quicumque autem hujus nostræ concessionis et confirmationis violator extiterit, centum libras auri optimi componat, medietatem nostræ cameræ imperiali, et medietatem prædictis civibus. Et ut hæc nostræ confirmationis auctoritas stabilis atque firma permaneat, hanc chartam inde conscriptam manu propria, ut infra videtur, corroborantes, sigilli nostri impressione jussimus insigniri.

Signum domni Heinrici tertii regis invictissimi Romanorum imperatoris Augusti.

Guntherius cancellarius vice Herimanni archiepilearii recognovit.

Dat. iii Nonas Novembris anno Dominicæ Incar-

nationis 1055, indictione VIII, anno autem domini A
 Heinrici tertii regis, imperatoris autem secundi,
 ordinationis ejus XXVII, regni quidem XVII, imperii
 vero IX.

Actum Guaresalke [leg. Guarstalle] in Dei nomine
 feliciter. Amen.

XXVII.

*Heinricus rex III, imperator II, canonicis Ecclesie
 Cremonensis omnia illorum bona confirmat.*

(Anno 1055.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.* II, 75.]

In nomine sancte et individue Trinitatis. HEIN-
 RICUS, divina favente clementia, Romanorum impe-
 rator Augustus.

Si illis qui ad loca sacra destinati divinis officii
 inserviunt, nostrae imperialis munificentiae benivo- B
 lentiam in suis petitionibus clementer ac benigne
 demonstramus, a Deo omnium rerum inspectore me-
 ritam et condiguam retributionem nos recipere spe-
 ramus. Unde omnium sanctae Dei Ecclesiae nostro-
 rumque fidelium, tam futurorum quam praesentium,
 diligens industria noverit qualiter pro remedio animae
 nostrae, et ob interventum conjugis nostrae dilectis-
 simae imperatricis Agnetis, nec non propter incre-
 mentum filii nostri charissimi Heinrici quarti vide-
 licet regis, canonicorum sanctae Cremonensis eccl-
 esiae in honorem beatissimae Dei Genitricis Mariae
 constructae necessitatibus providentes illis confirma-
 mus, ac nostra imperiali auctoritate corroboramus
 terras suas, quas praefatae canonicae praesules eidem
 ecclesiae vi et injuste tulerant, videlicet Butanin- C
 gum, Castrumvetus, Insulam, Raduldiscum, Casa-
 novam, Butalianum, Fontanellam, capellam Sancti
 Salvatoris cum suis pertinentiis, nec non et caeteras
 terras quas canonici praedicti nunc vel in futuro
 juste ac legaliter detinere videntur, cum districtu,
 cum porcis et vervecibus, cum operibus, et omnibus
 scullis. Praeterea sancimus atque praecipimus ut
 nullus episcopus, comes, procurator aut decanus de
 ipsa canonica fodrum aut aliquam dationem illis
 tollere, aut aliquomodo sine legali judicio mole-
 stare vel disvestire praesumat. Si quis vero contra
 hujus nostrae confirmationis auctoritatem temera-
 rius violator exstiterit, centum libras auri optimi
 componat, medietatem camerae nostrae imperiali, D
 et medietatem praedictis canonicis. Quod ut verius
 credatur, diligentiusque ab omnibus observetur,
 hanc chartam inde conscriptam manu propria sub-
 ter corroborantes, sigilli nostri impressione jussi-
 mus insigniri.

*Signum domni Heinrici tertii regis invictissimi, se-
 cundi Romanorum imperatoris Augusti.*

Guntherius cancellarius vice Herimanni archi-
 cancellarii recognovit.

Data Idus Octobris, anno Dominicæ Incarnationis
 1055, indictione VII, anno autem domni Heinrici
 tertii regis, imperatoris autem secundi, ordinationis
 ejus XXVII, regni quidem XVII, imperii vero IX.

Actum Mantuae in Dei nomine feliciter. Amen.

XXVIII.

*Henrici III, Germaniae ac Italiae regis, et imperatoris
 II, privilegium concessum Ferrariensi populo.*

(Anno 1055.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.* V, 755.]

In nomine sancte et individuae Trinitatis. HEINRI-
 CCS, divina favente clementia, Romanorum impera-
 tor Augustus

Noverint omnes sanctae Dei Ecclesiae, nostrique
 fideles, tam futuri quam praesentes, qualiter pro
 remedio animae nostrae, et ob interventum conjugis
 nostrae imperatricis Agnetis, et propter interventum
 dilectissimi filii nostri Heinrici quarti regis, universo
 populo Ferrariensi nobis supplicanti pro fidei ac
 devoto eorum servitio omnes curtenses a datione in
 placito, quae Tertiae dicuntur, tutos esse permitti-
 mus, Villanos etiam infra totam civitatem Ferrariæ,
 vel ubicunque in eorum terra habitant, ad publi-
 cum placitum non venire, sed dominis eis pro illis
 respondere concedimus: Naves suas et caballos ad
 P. officium persolvere non cogantur, nisi cum nos
 in regnum Italicum veniremus, vel noster missus.
 Praeterea si quis ad placitum vocatur, et debitum
 suum sponte confitetur, a poena Tertiarum solutus
 sit. Similiter etiam et viduas a Tertiiis in placito
 solvamus. Bannus autem illorum secundum anti-
 quum modum centum et octo denarii sit. Ripaticum
 non dent, nisi Papiae, duodecim denarios ejusdem
 monetæ. Cremona autem si forte quisquam negotia-
 torum moratus fuerit, et alibi aliquid negotium de
 sale fecerit, duo oralia persolvat. De piscibus pro
 unaquaque vegete duos denarios Mediolanenses tri-
 buat. Ravennæ duos monetæ Venetiæ. Venetiæ
 vero duodecim ejusdem monetæ. Et praeter hae
 praenominata loca omnem mercatum Italicum abs-
 que qualibet exactione secure frequentent. Secun-
 dum etiam quod lex jubet, in placito inductæ illis
 concedantur, nisi cum nos aut noster missus in
 regnum Italicum venerimus. Generale placitum in
 anno bis custodiant, et hoc solvendo modo tribus
 diebus et unaquaque die tres porcos centumque
 panes, unam libram piperis, et alteram zinzamoni,
 tresque sextarios mellis; hisque tribus diebus tan-
 tummodo unam vegetem vini: quarta vero die
 unum verrem ac quinquaginta panes placitanti tri-
 buant. Fotrum autem nobis aut nostro misso ad
 Italiam venienti plenissime persolvant; hæc enim
 omnia, quae praescripta, nec non concessa sunt, illa
 exceptione stabilimus et confirmamus ad caetera
 tempora; nisi cum nos aut noster missus in regno
 Italico steterimus. Si quis autem hujus nostrae con-
 cessionis et confirmationis violator exstiterit, cen-
 tum libras auri optimi componat, medietatem ca-
 meræ nostrae, et medietatem praedicto Ferrariensi
 populo. Et ut hæc nostrae confirmationis auctoritas
 stabilis ac firma permaneat, hanc chartam inde
 conscriptam manu propria, ut infra videtur, corro-
 borantes, sigilli nostri impressione jussimus insi-
 gniri.

Signum domni Heinrichi tertii regis invictissimi, A sibi abbatem more solito de ipsa congregatione, nec aliunde recipiendi rectorem vi vel potestate alicujus personæ; sed in eadem electione vigeat cum nostro consensu atque consilio seniorum de ipsa congregatione sapientiorum probitas ac humilis suggestio. Volumus præterea, sicque decernimus, ut res, villæ, cellæ, atque possessiones, in quibuscunque sita sint provinciis, et præfato subditæ debent servare loco, sub defensione nostræ tuitionis atque muni- burdo ab omni exactione ac discussione cuiuspiam immunes et intactæ semper consistent. Nullos in eis comes sive aliqua judiciaria potestas, eorumque aliquis qui rempublicam administrare debent, locum habeat tenendi audientiam vel placitum, ab eis exigendi freda, parafredos, coniectos, vehiculos, a-

Gunterius cancellarius vice Herimani archican- cellarii recognovit

Data VIII Kalendas Septembris, anno Dominicæ Incarnationis 1055, indictione VIII, anno autem domni Heinrichi tertii regis, imperatoris autem secundi, ordinationis ejus XXVII, regni quidem XVII, imperii vero IX.

Actum ad Pontem in Dei nomine feliciter. Amen:

XXIX:

Præceptum domni Heinrichi III imperatoris Augusti pro monasterio Prumiensi. — Confirmat ipsius privilegia et possessiones.

(Anno 1056.)

[MARTEN. *Amp. Collect.* III, 443, ex chartario Prumiensi.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. HEINRICUS, divina favente clementia, rex.

Si erga loca divinis cultibus mancipata curam et diligentiam adhibemus, parentum ac decessorum nostrorum instituta non solum firmamus, verum etiam augmentare satagimus, id nobis in æternæ remunerationis retributione profuturum veraciter confidimus. Quapropter omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ nostrisque fidelibus, præsentibus videlicet atque futuris, cognitum esse volumus quoniam inelytus ac venerabilis Robertus abbas Prumiensis monasterii, quod divæ memoriæ Pippinus quondam rex Francorum suggestu et consensu Bertradæ Augustæ conjugis suæ, in honore Domini nostri Jesu Christi ejusque sanctissimæ Genitricis Mariæ, in juris sui proprietate a fundamentis construxit, una cum collegio monachorum sub eo regulariter degentium, adiit serenitatis nostræ clementiam, deprecans ut monumeta et auctoritates augustorum ab ipso, scilicet Pippino et infra, quæ super tenore ac statu præfati monasterii suis præceptis et edictis roborarent, eadem nos innovare et regali auctoritate firmare denuo dignaremur. Quorum petitionibus libentissime annuentes, præpositique sui constantiam in divinis excubiis indefessam fore cognoscentes, decrevimus ita fieri, et jussimus hoc præsens muniminis nostri conscribi præceptum, per quod cognoscant omnes Dei fideles et nostri tam futuri quam præsentis, quoniam quidquid de statu prædicti loci cunctorumque ad illum pertinentium, universi decessores nostri serenissimi Augusti utiliter perfecteque sanxerunt, id pro remedio nostri patris Heinrichi secundi Romanorum imperatoris Augusti, nec non ob interventum nostræ charissimæ matris, scilicet Agnetis imperatricis Augustæ, incon vulsum ac stabile modis omnibus cunctas per successiones manere decernimus. Igitur secundum præceptum et edictum præclarissimi præfati regis Pippini, omniumque successorum ejus augustorum auctoritate, privilegium sit monachis prædicti cœnobii eligendi

aliunde recipiendi rectorem vi vel potestate alicujus personæ; sed in eadem electione vigeat cum nostro consensu atque consilio seniorum de ipsa congregatione sapientiorum probitas ac humilis suggestio. Volumus præterea, sicque decernimus, ut res, villæ, cellæ, atque possessiones, in quibuscunque sita sint provinciis, et præfato subditæ debent servare loco, sub defensione nostræ tuitionis atque muni- burdo ab omni exactione ac discussione cuiuspiam immunes et intactæ semper consistent. Nullos in eis comes sive aliqua judiciaria potestas, eorumque aliquis qui rempublicam administrare debent, locum habeat tenendi audientiam vel placitum, ab eis exigendi freda, parafredos, coniectos, vehiculos, a-

B cuiusmodi requirendi bannum vel heribannum tan a servientibus et colonis, qui per eadem passim resident territoria, quam etiam a liberis et de hisdem beneficia habentibus, quia sic censuit de eis Carolus Pippini filius imperator maximus, omnesque post eum usque ad hæc tempora reges et augusti. Et ut abbas suos advocatos habeat licentiam statuendi, sine regis præsentia, in cuiuscunque comitis mallum voluerit. Quidquid vero jus fisci de supradictis rebus ad regios usus ministrorumque ejus exigere poterit, ad luminaria ejusdem ecclesiæ, ac recreationes indigentium, sicut ab eis est concessum, et in sempiternum concedimus. De teloneis quoque cunctis etiam occasionebus, exactionibus, quemadmodum constat præfinitum a supradictis regibus, præcipiendo decernimus, ne quis exigere præsumat ab eorum ministris et missis, qui ob diversas causas ac necessitates discurrunt per diversa loca, sed neque ab ullo de tota familia S. Salvatoris in nullo mercato regni nostri, portique navali, vel naurus vel teloneus requiratur, sintque semper et ubique ab huiusmodi exactoribus et exactione immunes et securi, quocunque locorum ditionis nostræ potuerint pervenire. Placuit etiam illud interserere, ut si aliquid minus reperitur de imperialibus edictis, regalibusque præceptis, vel instrumentis chartarum, per quæ loco supradicto et nobilium filiis res vel prædia legaliter sint collata, quod tum crematione incendii facti per irruptiones D paganorum, seu aliqua negligentia, vel nimia vetustate deperisse probatur; nullus contra locum illum ejusque privilegia aliquas repetitiones vel occasiones propter huiusmodi rem movere deinceps præsumat; sed quocunque illi loco secundum legem a quocunque collatum est, hactenus sine repetitione possedit, jugiter absque contradictione alicujus possideat, et si aliqua exinde per pravitate pravorum hominum sunt educta sive subtracta, repetendi ea liberam habeat facultatem. Inter hæc liberales quoque donationes, quas decessores nostri reges loco eidem contulerunt, reperitur hoc ab eis esse concessum, quatenus si rectores ejus vile judicaverint, mercatum statuunt in quocunque potestatis suæ loco voluerint, propriique numismatis

percussuram, monetam videlicet faciendi ibidem, ex regia haberent auctoritate licentiam. Quod et nos, si sic abbas necessarium duxerit, libenter annuimus, et auctoritate nostra roboramus, sitque locus ille præclarissimus sub tutamine, et emunitate nostræ defensionis, sicuti fuisse probatur sub omnium qui ante nos fuerunt regum tuitione. Et quia rex cœlestis ejusdem loci peculiariter non dedignatur esse possessor, cum totus ejus sit orbis ipsiusque plenitudo, rex terrenus in quantum valet, ad vicem hujus infatigabilis studeat esse defensor, quatenus milites Christi inibi degentes pro nobis cunctisque ad nos pertinentibus, atque regni nostri statu, cuncta etiam in toto orbe diffusa Ecclesia, con-

tinuas preces debitasque Deo laudes die nocteque persolvere alacriter certent. Et ut hæc liberalitatis nostræ institutio firmiorem in Dei nomine per omnia futura tempora obtineat stabilitatem, manu nostra subtus eam firmavimus, sigillique nostri impressione jussimus insigniri.

Signum domni Henrici quarti regis.

Winitarius cancellarius vice Luitboldi archicancellarii, archiepiscopi recognovi.

Data nonas Decembris, anno Dominicæ Incarnationis 1056, indictione ix, anno autem domni Henrici IV regis ordinal. III, regni I.

Actum Colonix in Dei nomine feliciter. Amen.

HEINRICUS IV, IMP.

HUJUS NOMINIS INTER REGES QUARTUS, INTER AUGUSTOS TERTIUS

(An. 1056-1106.)

HEINRICI IV. IMP. CONSTITUTIONES

(PERTZ, *Monum. Germ. hist.*, t. II, p. 49.)

I.

CONVENTUS OPPENHEIMENSIS (1).

(An. 1076, Oct.)

Promisso Henrici regis, quam fecit Hildebrand papa, qui et Gregorius.

Consilio fidelium nostrorum admonitus, sedi apostolicæ et tibi Gregorio papæ debitam in omnibus servare obedientiam promitto¹, et quæcunque ejusdem sedis vel tui honoris imminuit per nos orta videtur, devota satisfactione emendare curabo. Quia vero graviora quædam de nobis jactantur, quæ in eandem sedem et tuam reverentiam statuerim, ea congruo tempore² vel innocentiae suffragio, vel opitulante Deo, expurgabo, vel tum demum pro his competentem pœnitentiam libenter amplectar. Condecet autem et sanctitatem tuam, ea quæ de te vulgata scandalum ecclesiæ pariunt, non dissimulare, sed remoto a publica conscientia et hoc scrupulo, universalem tam ecclesiæ quam regni tranquillitatem per tuam sapientiam stabiliri.

Edictum generate.

II Dei gratia rex, archiepiscopis, episcopis, mar-

VARIÆ LECTIONES.

¹ p. s. o. 2. ² temporis 1. recusetis 2.

chionibus, comitibus, et cujuscunque dignitatis ordini, bonæ suæ voluntatis gloriosam dignationem. Quia mansuetudini nostræ contra sedem apostolicam ejusque venerandum præsumptum esse fidelium nostrorum suggestionem recognovimus, placuit nobis priorem sententiam salubri consilio mutare, et more antecessorum progenitorumque nostrorum eidem sacrosanctæ sedi et qui ei præesse dignoscitur, domino Gregorio papæ, per omnia debitam servare obedientiam, et si quid in eum gravius præsumptum est, competenti satisfactione componere. Volumus autem, ut et vos serenitatis nostræ exemplo admoniti, solemnem beato Petro ejusque vicario satisfactionem exhibere non dubitetis³, et quicumque ejus banno se astrictos intelligunt, ab ipso videlicet domno papa Gregorio solemniter absolvi elaborent.

II.

CONVENTUS TRICINENSIS (2).

In concilio Henrici imperatoris III.

Quoniam sanctam Dei ecclesiam a paganorum persecutionibus, Deo juvante, cessisse cognoscimus,

NOTÆ

(1) Promissio regis de obedientia papæ præstanda et edictum de cassata in Gregorium VII sententia conventui Oppenheimensi ascribenda esse videntur. Servantur in 1) codice epistolari Udalrici Babenbergensis n. 145 et 155 atque 2) in codice regio Hannoverano fol. 53 et 54; edictum quoque Tegnagelli Collectioni p. 312 insertum est.

(2) Acta hæc, in membrana sæculi XI archivi ca-

thedralis ecclesiæ Parmensis ab Irenæo Affo reperta, edidit Canciani, t. V, p. 45, 46; unde ea, distinctione meliori instituta, proponimus. Ætas eorum cum incerta sit, ea expeditioni Henrici Italicæ anni 1081, qua Romanum iter aggressurus, cum episcopis cæterisque Langobardiæ primoribus de rebus eorum tractavit (NORBERTI, *Vita Bennois*, c. 22), potissimum ascribenda censuimus.